

ZUSPRONG NAAR DE BALKAN

KONINGEN IN DE OPRUIMING
SCHAKEN OP EEN LAPPENDEKEN
LIEVER DOOD DAN DUIJS
HELLEENSE TRAGEDIE
OPERATIE MERCURIUS
DE OOGST VAN EEN JAAR

19

Het belangrijkste oorlogsdoel na de zegepraal in het Westen was voor Hitler de verovering van de Sowjetunie. Het niet-aanvalsverdrag van 23 augustus 1939 had beide landen — afgezien van andere, veelal verschillend gerichte voordelen — één belangrijk winstpunt opgeleverd: tijd. Tijd om zich voor te bereiden op de onvermijdelijke confrontatie.

Voor Hitler zijn zo vurig verbeide aanval op de Sowjetunie zou kunnen inzetten, wilde hij zich verzekerd weten van rust op de Balkan en in de Donaulanden. Dit verbrokkelde, steeds in politieke beroering verkerende gebied moest binnen zijn invloedssfeer gebracht worden. Zowel militaire als economische redenen noodzaakten daartoe.

Hongarije, Roemenië en Slowakije leverden hem in dit opzicht — behalve enig handig diplomatiek gema-noeuvreren en de nodige intimidatie — niet al te veel hoofdbrekens op: in november traden zij tot het Driemogendhedenpact toe. Bulgarije volgde ruim drie maanden later.

Italië dreigde echter plotseling Hitlers pacificatie van de Balkan te verstoren door zijn aanval op Griekenland. Een aanval die niet alleen mislukte, maar bovendien de Engelse belangstelling en invloed in dit gebied aanzienlijk zou kunnen vergroten. Zouden de Engelsen in Griekenland vaste voet krijgen, dan werd zowel Hitlers zuidelijke flank bedreigd alsook het voornaamste object van zijn economische belangstelling voor de Balkan: de Roemeense olievelden. Conclusie: Griekenland moest onder de voet gelopen worden. Slechts Joegoslavië bleef nog over. Het zou, zo meende Hitler, zich vreedzaam in het Duitse kamp voegen. Maar juist toen dat met instemming van prins-regent Paul was geschied, maakte een revolutie in Belgrado de Duitse winst weer ongedaan. Hitlers wraakoefening begon op dezelfde dag als de aanval op Griekenland. Na weinig meer dan drie weken waren Joegoslavië en Griekenland bezet: een maand later was ook Kreta in Duitse handen.

Hitler had zijn doel bereikt: in Zuidoost-Europa had hij niets meer te duchten. Maar of dit alles ook werkelijk winst betekende? De inspanningen die hij zich had moeten getroosten, waren niet gering geweest. Hij had krachten moeten aanwenden, soldaten en materieel moeten gebruiken die hij oorspronkelijk voor de aanval op Rusland had bestemd. Maar bovenal: het uitstel dat die aanval geleden had ten gevolge van zijn Balkan-avonturen, zou hem duur te staan komen.

A.H.P.

KONINGEN IN DE OPRUIMING

J. G. KIKKERT

Boven: koning George II van Griekenland, in 1935 op de troon gekomen, na het herstel van de monarchie in zijn land, met premier Metaxas, die hij in 1936 benoemde. De leider van de 'Partij der Vrije Mening' ontpopte zich al spoedig als een onvervalst dictator.

Rechts: toen een aantal hoge officieren in 1934 in Bulgarije een greep naar de macht deed, speelde koning Boris III in deze coup een nogal twijfelachtige rol. In 1935 nam hij zelf alle macht in handen, totdat in 1938 een parlementaire regering kon worden gevormd. In 1941 koos hij voor de As.

Rechtsboven: na de Eerste Wereldoorlog zag Albanië de opkomst van Ahmed Zogu, die eerst premier, toen president en tenslotte koning werd onder de naam Zog I. Op deze foto de vorst met zijn drie zusters, van links naar rechts Rukije, Majide, en Senije.

Na de Eerste Wereldoorlog waren de grenzen in het Donaugebied en op de Balkan opnieuw vastgesteld. Men had Servië vergroot tot wat vanaf 1929 Joegoslavië ging heten; Hongarije was uit de vroegere Dubbelmonarchie als een koninkrijkje zonder koning te voorschijn gekomen; Roemenië, Bulgarije, Griekenland en Albanië bleven als zelfstandige staten bestaan.

De verdere ontwikkeling van deze landen toonde een grote mate van overeenkomst: politieke onrust, zwakke regeringen, economische crises, sociale ongelijkheid, corruptie en antisemitisme waren tijdelijk of permanent aanwezig; aanslagen en schandalen trokken de aandacht.

In Griekenland kwam de monarchie in 1924 ten val, maar werd in 1935 in ere hersteld. Koning George II benoemde een jaar daarna Metaxas tot premier. Deze leider van de 'Partij der Vrije Mening' ontpopt zich spoedig als een dictator, met als devies: 'Arbeid, orde en discipline.' Hij wist al zijn politieke tegenstanders uit te schakelen. In Bulgarije kwam het in 1934 tot een staatsgreep van hoge officieren, waarbij koning Boris III een dubieuze rol speelde. Albanië zag na de Eerste Wereldoorlog de opkomst van Ahmed Zogu. In 1922 werd deze premier, in 1925 president en tenslotte in 1928 koning onder de naam Zog I. Ook in Joegoslavië speelde de koning een belangrijke rol. In

1929 trok Alexander alle macht aan zich, nadat een Montenegrijnse afgevaardigde in het Joegoslavische parlement drie Kroatische collega's had doodgeschoten en Kroatië zich dreigde af te scheiden. Alexander voorkwam hiermee wellicht een burgeroorlog, maar de terreur tijdens zijn bewind bevorderde de samenhang in dit verdeelde land niet. In 1934 werd Alexander door een Macedonische terrorist in Marseille vermoord. Zijn elfjarige zoon Peter II volgde hem op onder regentschap van de zwakke prins Paul. Roemenië bood ook al een beeld van politieke verwarring. De affaire die kroonprins Carol met madame Lupescu had, verergerde dit nog. De kabinetten volgden elkaar in snel tempo op. In 1938 trok Carol de macht aan zich met behulp van de fascistische 'IJzeren Garde', die hij daarna weer terzijde schoof. Van alle Balkanstaten was Hongarije politiek het minst duidelijke land, vol vreemde paradoxen. Hoewel zonder vloot had Hongarije een admiraal (Horthy) als rijksregent. De regering propageerde fascistische ideeën, maar liet de oppositie begaan. In 1937 werd een nationaal-socialistische staatsgreep verijdeld, waarbij de medeplichtigheid van Duitsland duidelijk bleek. Hierna werden de Hongaarse betrekkingen met Duitsland merkwaardigerwijze steeds inniger. Hongarije begeerde gebied van Slowakije en Roemenië, maar kwam later aan de kant van deze landen door zich te binden aan de As-mogendheden.

Deze Hongaarse aspiraties vormden niet het enige probleem in dit gebied. Roemenië kwam er in allerlei verwickelingen slecht af. Het zag zich, behalve met Hongaarse aanspraken op Zevenburgen, ook nog gecon-

fronteerd met het Bulgaarse verlangen de zuidelijke Dobroedsja terug te krijgen en met de Russische aspiraties ten aanzien van Bessarabië en Boekowina. Bulgarije begeerde daarbij nog gedeelten van Macedonië en wenste een uitweg naar de Egeïsche Zee. De buitenlandse politiek van dit land werd geheel door deze verlangens beheerst. Toen in 1934 de Balkan-entente tussen Griekenland, Turkije, Roemenië en Joegoslavië tot stand kwam, weigerde Bulgarije daarom lid te worden. Het sloot in 1937 een vriendschapsverdrag met Joegoslavië en in 1938 een non-agressiepact met de Balkan-entente als geheel. De Balkanstaten werden intussen in hun verlangens sterk geremd door hun zwakke eco-

Associated Press

Toen de Duitsers en Russen in september 1939 Polen verdeelden, had dit ook gevolgen voor de Donaustaten. Hongarije kreeg de Sowjetunie als buurman; Roemenië zag zijn gemeenschappelijke grens met de Russen verlengd en was nu nóg meer door zijn belagers ingesloten.

In maart 1940 kwam koning Carol tot een akkoord met de IJzeren Garde, de Roemeense fascistische organisatie die sinds 1938 onderdrukt was. De handelsbesprekingen met Duitsland, die drie dagen later begonnen, toonden duidelijk aan dat Roemenië steeds meer in Duits vaarwater begon te raken. Elders op de Balkan gebeurde iets dergelijks. Koning Boris van Bulgarije en zijn ministers

Associated Press

Boven: de Hongaarse admiraal Miklós Horthy (Hongarije was een land zonder vloot, maar Horthy had zijn rang geërfd uit de tijd van het Oostenrijks-Hongaarse keizerrijk) werd in maart 1920 gekozen tot rijksregent.

Geheel boven: nadat koning Alexander in 1934 te Marseille was vermoord, volgde zijn elfjarige zoon Peter hem op als koning van Joegoslavië. Rechts prins-regent Paul.

Linksboven: de begrafenis van koning Alexander op 18 oktober 1934 in Belgrado. De vorst had door alle macht aan zich te trekken wél een burgeroorlog voorkomen, maar het lukte hem niet de rust te herstellen.

Links: de politieke verwarring in Roemenië werd nog verergerd door de affaire die kroonprins Carol (links) had met de knappe madame Lupescu (in het midden).

Associated Press

nomische positie. In Roemenië trachtte men een geforceerde industrialisatie door te voeren onder de leuze: 'Door onszelf.' Dit werd een mislukking en hierdoor werd Roemenië, evenals zijn buurlanden, in financieel-economisch opzicht steeds afhankelijker van het buitenland. De Balkanlanden trachtten zich staande te houden door te zoeken naar afzetgebieden voor hun produkten en vooral door het vragen van buitenlandse kredieten. Toen bleek dat Duitsland daartoe meer geneigd was dan de westelijke geallieerden, nam de Duitse politieke invloed toe.

Hitler hechtte grote waarde aan het Balkanschiereiland. Hij had dit gebied nodig als leverancier van levensmiddelen en grondstof-

fen. Daarom wenste hij vrede op de Balkan en was hij weinig gelukkig met de ondernemingsdrang van zijn Italiaanse bondgenoot. Mussolini was op Goede Vrijdag 1939 Albanië binnengevallen en deze overval was niet bevorderlijk voor het vertrouwen van de Balkanstaten in de goede bedoelingen van de Asmogendheden.

Hitler zag zich genoodzaakt ook in dit deel van Europa een concessie te doen aan zijn Russische bondgenoot. In het verdrag van 23 augustus 1939 was in de geheime bepalingen niet alleen het lot van de Baltische staten en Polen geregeld, maar ook de Russische belangstelling voor de Roemeense provincie Bessarabië vastgelegd.

waren bij Hitler kind aan huis en ook de Hongaren putten zich uit in vriendschapsbetuigingen aan het adres van nazi-Duitsland. Ook in Joegoslavië voeren regent Paul en zijn ministers een meer Duitse koers naarmate de Franse kredieten moeilijker te verkrijgen bleken. In Griekenland leek Metaxas de Duitsers niet ongunstig gezind; hij zou geen moeilijkheden veroorzaken, zolang Mussolini zich rustig hield.

Als Hitler er ook nog in zou slagen de Roemenen tot afstand van de door hun buurstaten begeerde gebieden te bewegen, waarmee een bron van onrust zou zijn weggenomen, kon hij tevreden zijn over de situatie op de Balkan in de lente van 1940.

SCHAKEN OP EEN LAPPENDEKEN

DR. L. L. S. BARTALITS

Het niet-aanvalsverdrag tussen Duitsland en de Sowjetunie luidde het einde in van de staatkundige zelfstandigheid van de landen in Zuid-Europa en op de Balkan en zou ingrijpende wijzigingen van de bestaande grenzen tot gevolg hebben.

In Hongaarse en Bulgaarse regeringskringen verheugde men zich over het steeds duidelijker isolement waarin Roemenië in het eerste oorlogsjaar kwam te verkeren — een vreugde die vooral werd ingegeven door het feit dat beide landen hun grenzen met Roemenië wensten te herzien. Op 23 juni 1940 deelde Molotow de Duitse ambassadeur in Moskou mee dat een regeling van de kwestie-Bessarabië en Noord-Boekowina (twee Roemeen-

se gebieden waarop de Sowjetunie aanspraak maakte) niet meer kon worden uitgesteld. Vrijwel tegelijkertijd kwamen Bulgarije en Hongarije in actie. Op 27 juni besloten de ministerraden van beide landen dat ze in een regeling met Roemenië niet gediscrimineerd wilden worden. Als Roemenië de Russische eisen zou inwilligen, moest men dat land desnoods dwingen ook tegemoet te komen aan hun beider gebiedsaanspraken. Roemenië probeerde eerst nog onder de Russische druk uit te komen. Premier Tarescu vroeg Duitsland om militaire bijstand, een verzoek dat Von Ribbentrop alleen maar kon afwijzen. Op 26 juni 1940 overhandigde Molotow de Roemeense gezant

Davidescu een nota waarin binnen zeventig uur de afstand werd geëist van Bessarabië en Noord-Boekowina. De Roemenen gaven toe en twee dagen later trok het Rode Leger deze gebieden binnen. Een van de gevolgen van deze gebeurtenis was, dat Roemenië zowel in politiek als in militair opzicht in sterke mate afhankelijk werd van het Derde Rijk. In Hongarije werd intussen de inlijving van het Roemeense Zevenburgen het eerste doel van een politiek die gericht was op een herziening van de grenzen. De regering-Teleki ondervond dan ook enige kritiek wegens haar voorzichtige houding in de periode waarin de positie van Roemenië erg zwak was ten gevolge van het Russische ultimatum. Te-

gelijktijd kwamen er in de Hongaarse hoofdstad berichten binnen over plannen van de Roemeense regering om de vluchtelingen uit Bessarabië en Noord-Boekowina over te brengen naar Zevenburgen. Het Hongaarse aandeel in de bevolking van Zevenburgen (die op dat moment 40% bedroeg en waarop Hongarije zijn aanspraken baseerde) dreigde door dit voornemen kleiner te worden — en dat was wel het laatste dat men in Boedapest wilde! De militaire voorbereidingen tegen Roemenië werden daarom voortgezet en op 3 juli hadden Hongaarse legereenheden hun posities langs de Roemeense grens ingenomen. Tegelijkertijd concentreerden de Roemenen hun leger in Zevenburgen. Dit

Links: Duitse vluchtelingen uit het bij Rusland ingelijfde Bessarabië werden in Bohemen opgevangen door een NSDAP-comité.

Rechts: binnenfietsende Hongaarse troepen brachten de Duitse inwoners van het ex-Roemeense Zevenburgen tot enthousiasme.

laatste had twee gevolgen. Niet alleen ontstond er een explosieve situatie langs de Roemeens-Hongaarse grens, maar bovendien lieten de Roemenen hun grenzen met de Sowjetunie vrijwel onverdedigd achter.

De Duitsers zagen dat alles met lede ogen aan en op 4 juli waarschuwde de Duitse regering Hongarije in scherpe bewoordingen dat een aanval op Roemenië catastrofale gevolgen zou kunnen hebben. De regering-Teleki zag toen maar van militaire acties af en trok de troepen voor een groot deel van de grenzen terug. Het enige resultaat van de Hongaarse acties was dat Duitsland nu inzag dat het een regeling van de kwestie-Zevenburgen niet tot het oneindige kon uitstellen. Kortetijd later nodigde Von Ribbentrop Teleki en diens minister van buitenlandse zaken, Csàky, uit voor besprekingen in München. Tijdens deze onderhandelingen bracht Teleki twee pakketten met territoriale eisen ter tafel: een maximumpakket en een minimumpakket. Volgens de maximeisen maakten de Hongaren aanspraak op een gebied van 78.000 km² met meer dan vier miljoen inwoners; de minimeisen betroffen een gebied van 50.000 km² met daarin ongeveer twee en een half miljoen mensen. Men kwam op deze bijeenkomst niet tot overeenstemming. De Duitsers wilden de Hongaarse voorstellen met name niet aanvaarden omdat ze vreesden dat zelfs Teleki's minimumplan in Roemenië een crisis tot gevolg zou hebben. Het resultaat van de besprekingen was dat Hitler aanbood druk uit te oefenen op Roemenië om over een regeling van de kwestie-Zevenburgen rechtstreekse onderhandelingen met Hongarije te beginnen.

Het Duitse wantrouwen tegenover de Sowjetunie werd in deze periode vergroot door de actieve Balkanpolitiek van Moskou en door de koortsachtige wijze waarop Engeland na de val van Frankrijk op het Europese vasteland begon te zoeken naar bondgenoten tegen Hitler. Het was voor de Duitsers op dit punt bepaald niet geruststellend geweest dat Molotow de Hongaren van een al te nauwe samenwerking met Berlijn had willen weerhouden door hun aanspraken op

Zevenburgen van harte te steunen. Het groeiende Duitse wantrouwen had tot gevolg dat de regering in Berlijn haar afwachtende houding ten aanzien van de Hongaarse en Bulgaarse gebiedseisen in Roemenië liet varen en een actievere politiek ging voeren. In een brief aan koning Carol van Roemenië stelde Hitler de door de Roemenen gewenste Duits-Roemeense samenwerking zonder meer afhankelijk van een regeling van de gebiedsvraagstukken. Dit had tot gevolg dat er tussen Roemenië en Bulgarije een overeenkomst tot stand kwam: op 27 en 28 augustus 1940 droeg Roemenië Zuid-Dobroedsja over aan Bulgarije.

Een regeling van de geschillen met Hongarije

beide landen te bemiddelen. Die weigering vloeyde niet alleen voort uit het feit dat hij zo'n bemiddeling niet toereikend achtte voor een oplossing van de vraagstukken, maar ook uit de overweging dat hij Roemenië intern niet nog verder wilde verzwakken. Dit land immers nam in de verdediging van de Balkan tegen de Sowjetunie een sleutelpositie in. Pas na het officiële verzoek van Hongarije om neutraliteit van Duitsland in geval van een oorlog met Roemenië, begreep Hitler hoe ernstig de situatie was geworden. Hij ging toen in op het voorstel van de Italiaanse minister van buitenlandse zaken, Ciano, die wilde dat de As-mogendheden in het gebiedsgeschil tussen Hongarije en Roemenië

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

was echter heel wat moeilijker. Besprekingen in Turnu Severin, in augustus gehouden, leverden geen resultaat op. De Roemenen grepen deze mislukking aan om in Berlijn aan te dringen op Duitse bemiddeling. Toen de Duitsers dat verzoek afwezen, werden de onderhandelingen voortgezet tot 24 augustus, overigens zonder dat er enige hoop bestond op overeenstemming. Na het afbreken van het gesprek mobiliseerde zowel Hongarije als Roemenië zijn leger. Alleen waren de Hongaren ditmaal inderdaad bereid een oorlog met Roemenië te riskeren.

Ondanks de alarmerende berichten over de Hongaarse en Roemeense oorlogsvoorbereidingen, weigerde Hitler aanvankelijk tussen

op korte termijn een uitspraak zouden doen. Von Ribbentrop en Ciano nodigden daarop de ministers van buitenlandse zaken van Hongarije en Roemenië uit naar Wenen te komen. Voor het begin van de besprekingen had Csàky (Hongarije) een ontmoeting met zijn Duitse en Italiaanse collega's. In dit gesprek deelde hij namens zijn regering mee dat Hongarije toestemde in bemiddeling en een uitspraak van de As-mogendheden als bindend zou beschouwen. Het arbitrageprotocol werd op 30 augustus 1940 ondertekend in het Belvédère in Wenen. Het resultaat van deze zogenaamde Tweede Weense Arbitrage was dat Roemenië aan Hongarije 43.000 km² grondgebied teruggaf, waar bij benadering

Foto-archief Spaarnestad

minderheden in Hongarije en bovendien had Hongarije aan Duitsland allerlei vergaande economische voordelen moeten toestaan. Dit alles plus de legering, op verzoek van Antonescu, van Duitse troepen in Roemenië leidde tot een sterke toeneming van de Duitse invloed in Hongarije.

Na de regeling van de territoriale geschillen in Zuidoost-Europa probeerde de Duitse regering haar internationale positie verder te verbeteren door ondertekening van het Driemogendhedenpact met Italië en Japan (27 september). Duitsland wilde graag dat ook de Sowjetunie tot dit pact toetrad en daarom werd Molotow naar Berlijn uitgenodigd.

Ullstein

twee en een half miljoen mensen woonden. Kort na de ondertekening van het protocol vond in Roemenië een militaire staatsgreep plaats waaraan de fascistische IJzeren Garde medewerking verleende. Koning Carol aanvaardde het ontslag van premier Gigurtu en vroeg generaal Antonescu een nieuwe regering te vormen. Diens eerste besluit was de ontbinding van de Nationale Vergadering en het buiten werking stellen van de grondwet. Door deze ingrijpende maatregelen slaagde hij erin verdere ongeregelde heden in het land te voorkomen en een dictatoriaal regime te vestigen. Op 4 september 1940 riep koning Carol de generaal uit tot *Conducator statului* (staatsleider); twee dagen later, op

Boven: de Roemeense staatsleider, generaal Antonescu, aan het hoofd van een parade.

Geheel boven: Hongarije sloot zich in 1940 aan bij het Driemogendhedenpact. Staande Csàky, naast hem Ciano, Von Ribbentrop en Teleki.

6 september, deed hij afstand van de troon ten gunste van zijn zoon Michael. Het zou verkeerd zijn te concluderen dat Hongarije alleen maar voordeel had getrokken uit de arbitrage van de As-mogendheden. Ook Boedapest had concessies moeten doen. Het had een overeenkomst moeten tekenen over de status van de Duitse

Zijn bezoek opende een tweede fase in de Duits-Russische betrekkingen. De Berlijnse onderhandelingen van de Russische minister van buitenlandse zaken werden vooral in Boedapest met grote aandacht gevolgd. Toen duidelijk werd dat de besprekingen op niets zouden uitlopen, bood Hongarije aan tot het Driemogendhedenpact toe te treden. Aanvankelijk wees de Duitse regering dit aanbod af, maar daarna veranderde het Duitse standpunt en verzocht men Hongarije zich bij het pact aan te sluiten. Op 20 november 1940 ondertekenden Teleki en Csàky de desbetreffende documenten. Kort daarop sloten ook Roemenië, Bulgarije en Slowakije zich bij het verdrag aan.

DE GEBEURTENISSEN IN
JOEGOSLAVIË

LIEVER DOOD DAN DUIT

J. G. KIKKERT

'Als Operatie *Barbarossa* begint, zal de wereld de adem inhouden,' had Hitler uitgeroepen. Maar voor hij tegen de Sowjetunie ten strijde kon trekken, moest hij zijn zuidelijke flank, het Balkanschiereiland, afdoende beveiligen en zijn troepen naar hun aanvalsbases langs de Russisch-Roemeense grens dirigeren. Hongarije, Roemenië en Bulgarije zouden daarbij geen problemen meer vormen: deze staten waren intussen door overreding en intimidatie aan de kant van de As gebracht. Met Griekenland en Joegoslavië was dit echter nog niet het geval. De Italiaanse aanval op Griekenland was op een debâcle uitgelopen. De politieke gevolgen van deze aanval waren voor Hitler ech-

hun ervijand Italië nu beter in toom zouden kunnen houden. Ook hadden Joegoslavië en Duitsland nog een gemeenschappelijk belang: beide landen verzetten zich tegen een herstel van het Habsburgse Huis op de Hongaarse troon. Het was vooral deze laatste overweging die regent Paul inspireerde tot een steeds grotere toenadering tot Duitsland. Prins Paul was geen krachtige figuur en stond bovendien sterk onder invloed van zijn pro-Duitse omgeving. Zijn schoonmoeder, de Russische groothertogin Helena, stond reeds jarenlang op zeer vriendschappelijke voet met Goering. Al die tijd wees zij de prins-regent erop dat Hitler de enige was die Europa tegen het communisme zou kun-

Joegoslavië dateerden al van lang vóór de Eerste Wereldoorlog, toen Kroatië nog deel uitmaakte van de Oostenrijks-Hongaarse monarchie. Er bestond toen reeds een anti-Groot-Servische beweging, naar haar stichter, Josip Frank, de Franković genaamd. Toen eind 1918 het 'Koninkrijk der Serven, Kroaten en Slovenen' werd gevormd, herleefde deze beweging onder de naam Ustacha, d.w.z. 'de opstandigen'. De leden van deze beweging voelden niets voor aansluiting bij de Serven en streefden naar een vrij en onafhankelijk Kroatië, los van Belgrado. Vanzelfsprekend was men in Belgrado niet geestdriftig over deze ideeën. Naarmate de vervolging van de Ustacha intensiever werd, raakte

Vorige pagina: Hongaarse eenheden, die aan de inval in Joegoslavië deelnamen, tijdens een straatgevecht in de stad Sombor.

Rechts: het driedaagse terreurbombardement van Belgrado richtte grote verwoestingen aan en trof ook het koninklijk slot.

Geheel rechts: de Kroaat Ante Pavelic werd staatshoofd van een 'zelfstandige' Ustachastaat die Kroatië en Bosnië omvatte.

ter minstens zo onaangenaam. Juist toen hij op het Balkanschiereiland een betrekkelijke rust meende te hebben tot stand gebracht, was deze door zijn bondgenoot verstoord. Joegoslavië was door de Italiaanse agressie kopschuw gemaakt en bovendien hadden de Engelsen nu een gegronde reden voor het sturen van militaire versterkingen naar Grieks grondgebied. Een Brits-Grieks front in Thracië en Macedonië kon en wilde Hitler niet riskeren, te meer niet omdat dan het Roemeense oliegebied van Ploiesti onder bereik van de RAF zou komen. Hitler beschouwde Joegoslavië met zijn centrale ligging als het belangrijkste probleem op de Balkan. Een hem goedgezind Joegoslavië bood immers een stevige rugdekking voor zijn troepen die van Roemenië uit de Sowjetunie zouden moeten binnenvallen. Hij had het een hoopvol teken gevonden dat Joegoslavië niet had ingegrepen, toen Mussolini de onverhoedse aanval op Griekenland begon. De Joegoslaven hadden toen van actie afgezien, omdat hun grenzen met Italië en Duitsland kwetsbaarder waren dan die met Griekenland.

In het vroege voorjaar van 1941 achtte Hitler het moment gekomen voor een diplomatiek offensief tegen Joegoslavië, met het doel dit land nu duidelijk en definitief aan de kant van de As te brengen. Voor het bereiken van dit doel was het uiteraard noodzakelijk dat ook Italië zijn banden met Joegoslavië zou verstevigen. Dit laatste zou evenwel geen gemakkelijke zaak worden, omdat deze landen al sinds de afloop van de Eerste Wereldoorlog op minder vriendschappelijke voet stonden.

Intussen ontwikkelde de politieke toestand in Joegoslavië zich niet ongunstig voor Hitlers plannen. Toen na de *Anschluss* het Duitse leger aan de Brennerpas kwam te staan, was dit voor een aantal leidende Joegoslavische politici in zekere zin een geruststelling geweest. Zij hoopten dat de Duitsers

nen beschermen. Ook de talrijke Russische emigranten aan het hof in Belgrado beïnvloedden de regent in deze geest.

Nu beperkten de pro-Duitse gevoelens in Joegoslavië zich zeker niet tot de hofkringen in Belgrado. Vooral in Kroatië had men grote verwachtingen van Duitse steun en de talrijke nazi-agenten die hier onder de bevolking actief waren, wakkerden deze hoopvolle gevoelens nog aan. Er bestond in Kroatië een sterke nationalistische stroming, die het koninkrijk Joegoslavië slechts beschouwde als een vergroot Servië, een land waarin de Kroaten de rol van verdrukte minderheid speelden.

De anti-Servische gevoelens in dit deel van

deze beweging steeds meer in extremistisch vaarwater. Haar leiders, Pavelić en Perceć, weken in 1929 uit naar Oostenrijk en belandden tenslotte, via een verblijf in Hongarije, in Italië, waar zij betere tijden afwachtten.

Ook buiten een extremistische beweging als de Ustacha om, werd de politiek in Joegoslavië sterk beïnvloed door de tegenstellingen tussen de Serviërs en de andere volken in dat land, de Kroaten vooraan. Daarnaast speelden ook de godsdienstige geschillen een rol.

Zo vond Hitler een zwak en verdeeld Joegoslavië op zijn weg; een land met een wankle regering, een minderjarige koning en een onstandvastige, Duitsgezinde regent.

Intussen trokken gedurende de winter 1940—'41 Duitse troepen door Hongarije naar Roemenië, waar eind februari 1941 een formidabele strijdmacht van 680.000 man was samengetrokken. Op de laatste dag van deze maand kreeg Hitler toestemming van de Bulgaren om ook dit land binnen te trekken. Hiermee waren de voorbereidingen voor de operatie Marita afgesloten. Deze hield in een Duitse aanval op Griekenland via Bulgarije. De vestiging van Britse bases in Griekenland zou daardoor kunnen worden verhinderd. Ook zou zo de Italiaanse bondgenoot, die zich in de Zuidalbanese bergen met grote moeite staande hield, de noodzakelijke steun ontvangen.

Cincar-Marcović, naar Wenen om in aanwezigheid van Hitler en Von Ribbentrop Joegoslavië's toetreding tot de As met hun handtekening te bekrachtigen. Zij verlieten Belgrado heimelijk in het holst van de nacht, want het was al onrustig in de stad. Men wilde tot elke prijs demonstraties voorkomen. Bovendien schijnen er plannen te hebben bestaan om de beide ministers tijdens hun reis van Belgrado naar Wenen te kidnappen en zodoende de sluiting van het verdrag op het laatste moment nog te verhinderen. De volgende dag vond de ondertekening van het verdrag plaats. Toen de bewindslieden weer uit Wenen vertrokken, kregen ze twee brieven van Von Ribbentrop mee. Daarin werd

boodschappen uit waarin leuzen voorkwamen als 'Liever oorlog dan het pact met Duitsland' en 'Liever dood dan slavernij!'. In de loop van de middag waren alle ministers van de regering-Cvetković gevangen genomen. Er kwam een nieuw kabinet tot stand met generaal Simović als premier. Deze regering verklaarde de zeventienjarige Peter meerderjarig en in staat om alle bevoegdheden van de regentschapsraad over te nemen. De jeugdige koning ontsnapte aan de hem door prins Paul toegevoegde bewakers. De door Goering geschonken elektrische trein moest hij daarbij achterlaten. Nog diezelfde dag werd regent Paul gedwongen het land te verlaten. De onbloedige staatsgreep — er kwam slechts

KONING IN DE CHAOS

Tien dagen voor de Duitse inval in Joegoslavië op 6 april 1941 aanvaardde Peter II het koningschap. Hij was toen zeventien jaar. Over de Duitse aanval op zijn land schreef hij in zijn memoires:

Om vier uur 's morgens werd ik gewekt door de sirene op het dak van het paleis. Ik wilde het licht aandoen, maar dat werkte niet. Ik pakte mijn zaklantaarn, deed een kamerjas aan, sloeg een jas over mijn schouders en rende naar de hal, waar plotseling het licht aanging, doordat onze eigen centrale in werking was gezet. Ik deed het uit, want het dak van de hal bestond uit glas. Iedereen uit het Witte Huis ging de schuilkelder in. Daar belde ik de commandant van de luchtmacht om te horen wat voor nieuws er was. Hij meldde dat vijftig niet geïdentificeerde tweemotorige vliegtuigen de grens hadden overschreden en in de richting van de stad vlogen. Na drie of vier uur wachten ging de telefoon opnieuw. De vliegtuigen hadden boven de stad gecirkeld en waren daarna teruggevlogen naar de grens. Het sein 'alles veilig' klonk en we gingen terug naar bed.

Het volgende dat ik me herinner, was een oorverdovend lawaai en het geluid van een bom die ontplofte. Ik sprong uit bed en terwijl ik een jas aandeed, werd ik verblind door een lichtflits. Hete lucht joeg door het open raam de kamer in en sloeg me tegen de grond. Het dichte raam werd de kamer ingeblazen.

Ik rende naar de hal. Het glazen dak was verbrijzeld en ik ging, zoals iedereen, weer naar de schuilkelder. Overal was het pikdon-

ker en ik was de enige met een lantaarn. Zonder succes werden pogingen gedaan de elektriciteitscentrale op gang te brengen. Daardoor werkte de air conditioning evenmin. Ik stuurde Radenko weg om lantaarns en kaarsen te halen en merkte dat de gewone telefoon niet werkte en ik die van het leger moest gebruiken. Na wat oponthoud kreeg ik het hoofdkwartier van de luchtmacht aan de lijn. Ongeveer tweehonderd bommenwerpers — Heinkels-111 en Junkers-87 'stukas' — vielen de stad aan. Tot dusver waren het Marmeren Paleis, het postkantoor, het station, de radio-stations en de gebouwen van de generale staf hun doelwitten. Ter verdediging was zo juist een eskader Hurricanes opgestegen en twee eskaders Messerschmitts waren onderweg vanuit Kraljevo. Later probeerde ik contact met de generale staf te krijgen, maar de lijn was verbroken. Ik belde het huis van de premier, maar zijn butler vertelde me dat hij in een kerk te Topčider was — ongeveer zes kilometer ten zuiden van Belgrado — waar zijn dochter trouwde. Dat schokte me diep. Ik liet de boodschap voor hem achter mij onmiddellijk te bellen als hij terug zou zijn. Over de andere lijn gaf ik de luchtmacht de opdracht mij voortdurend van alle gebeurtenissen op de hoogte te houden.

Tegen die tijd waren de eerste bombardementsvluchten voorbij en ik ging naar het Witte Huis om me aan te kleden.

(Uit 'A Kings heritage, the memoirs of Peter II of Yugoslavia', Londen Cassell & Company Ltd, 1955.)

Hitler vroeg voorzichtigheidshalve geen toestemming voor doortocht van Duitse troepen door Joegoslavië. Op 4 en 5 maart bracht regent Paul een van zijn bezoeken aan Hitler in diens 'Arendsnest' in Berchtesgaden. De prins kreeg van Hitler de nodige bedreigingen te horen, maar ook gaf de Führer hem uitzicht op Saloniki, als Joegoslavië zich bij de As zou aansluiten. Paul had hier wel oren naar. Toch geloofden hij en zijn ministers kennelijk niet dat een dergelijke stap in hun land met geestdrift zou worden ontvangen. De besprekingen met Hitler werden tenminste angstvallig geheim gehouden.

Op 24 maart vertrokken premier Cvetković en de minister van buitenlandse zaken,

de onafhankelijkheid van Joegoslavië door Duitsland gegarandeerd. Ook verklaarden de Duitsers nog eens met nadruk dat voor de duur van de oorlog niet zou worden gezocht om doortocht voor Duitse troepen. Nauwelijks waren Cvetković en Cincar-Marcović in Belgrado teruggekeerd of het kwam tot een uitbarsting. Een aantal luchtmacht-officieren die zich verzekerd wisten van de steun van het grootste deel van het leger, begon in de vroege ochtenduren een staatsgreep. Het hoofdbureau van politie in Belgrado en het radiostation werden bezet. Vooral dit laatste was van belang, omdat hierdoor de publieke opinie kon worden beïnvloed. De hele dag zond radio-Belgrado

Associated Press

één persoon bij om het leven — kon als gelukt worden beschouwd. De straten van Belgrado vulden zich nu met een wild enthousiaste menigte, die leuzen schreeuwde ten gunste van het nieuwe bewind en de auto van de Duitse gezant bespuwde.

Tien dagen later werden deze zelfde straten door Goerings *Luftwaffe* in smeulende ruïnes veranderd. De staatsgreep in Belgrado had Hitler tot een van zijn hevigste woedeaanvallen gebracht. Hoewel de regering-Simović Duitsland onmiddellijk een non-agressiepact had aangeboden, begreep Hitler wel dat deze staatsgreep zijn plannen om van Joegoslavië een satellietstaat te maken op zijn minst ernstig had vertraagd.

Een Duitse colonne kijkt op een bergweg uit voor een krijgsgevangenentransport.

Links: een Servische soldaat rent met een van angst vertrokken gezicht op een Duitse eenheid toe om zich over te geven.

Hitlers razernij was zo groot, dat hij niet de moeite nam om na te gaan in hoeverre de gebeurtenissen in Belgrado de situatie op de Balkan nu eigenlijk hadden gewijzigd. Het was nog steeds 27 maart 1941 toen hij het besluit nam de aanval op Rusland vier weken uit te stellen en het bevel gaf 'Joegoslavië militair en als nationale eenheid te vernietigen'.

Tevergeefs trachtten Von Ribbentrop en anderen hun razende Führer ertoe te brengen eerst nog een poging te doen de Joegoslaven met politieke middelen te overreden.

Nog altijd op deze zelfde dag sommeerde Hitler Mussolini de Italiaanse operaties in Albanië zoveel mogelijk stop te zetten en de grens tussen Albanië en Joegoslavië te dekken. Intussen improviseerde de Duitse generale staf op bevel van Hitler en in koortsachtig tempo de onverwachte veldtocht tegen Joegoslavië. Generaal Von Paulus — de latere verliezer van Stalingrad — vertrok naar Boedapest om van daaruit de acties van de strijdkrachten der satellieten tegen Joegoslavië te coördineren. Ook werd een beroep gedaan op de Kroaten. Hun grieven tegen de regering in Belgrado vormden hierbij een waardevol aanknopingspunt.

De Joegoslaven konden intussen weinig doen om de opgestoken storm tot bedaren te brengen. Simović en zijn ministers namen een aarzelende houding aan en bleken, nu de geestdrift van de zevenentwintigste maart wat was geluwd, even bevreesd om de Duitsers te provoceren als hun voorgangers. De nieuwe Joegoslavische regering ging dan ook niet in op Engelse toenaderingspogingen. Wel klampte het kabinet-Simović zich vast aan een laatste strohalm: in de nacht van 5 op 6 april sloot Joegoslavië een verdrag van vriendschap en non-agressie met de Sowjet-unie. Op dat ogenblik stond het Duitse leger al in aanvalsposities gereed aan de grenzen van Joegoslavië.

Op 6 april bij zonsopgang kwam de aanval op Joegoslavië en Griekenland in beweging vanuit aanvalsbases in Bulgarije, Hongarije, Italië en Duitsland zelf. Goerings bommenwerpers stegen op hetzelfde ogenblik op van vliegvelden in Hongarije om Hitlers woede

op Belgrado af te reageren. Zoals eerder (Warschau, Rotterdam, Coventry) kweten zij zich voortreffelijk van hun taak. Zij konden dit ongehinderd doen, omdat er in de Joegoslavische hoofdstad geen enkel stuk afweergeschut aanwezig was. Drie dagen en nachten lang raasden de Duitse bommenwerpers laag over de daken van Belgrado. Toen was de Joegoslavische hoofdstad één smeu-lende puinhoop geworden en hadden 17.000 burgers het leven verloren. Hitler was zeer tevreden over het resultaat van 'Operatie Bestrafing'.

Intussen streed het Joegoslavische leger een verloren strijd. Het was van alle zijden besprongen en bovendien had de Joegoslavische generale staf de fout gemaakt het gehele land te willen verdedigen. Er waren optimisten die Britse versterkingen uit Griekenland hadden verwacht. Deze kwamen echter niet opdagen. De hoofdmacht van het Britse expeditieleger, die aan het Libische front was onttrokken, kwam trouwens pas op 5 april in Griekenland aan. De Duitsers werden bij hun opmars actief of passief gesteund door de aanhangers van Pavelić. Onmiddellijk teruggekeerd uit zijn ballingschap in Italië, proclameerde deze op 10 april in Zagreb de onafhankelijkheid van Kroatië. Zo werd de Joegoslavische weerstand ook van binnen af uitgehoid.

Ook zonder de operaties van Pavelić zouden de Joegoslavische strijdkrachten niet hebben kunnen standhouden. Ze waren niet voorbereid op de moderne oorlogsvoering en vormden praktisch weerloze slachtoffers van de methodische aanvallen van de *Luftwaffe*. Duitse en Hongaarse eenheden trokken op 13 april de nog rokende overblijfselen van de Joegoslavische hoofdstad binnen. Vier dagen later capituleerde het overschot van het Joegoslavische leger te Sarajevo.

Koning Peter en premier Simović vluchtten per vliegtuig naar Griekenland, waarheen ook de koningin-moeder en de beide jongere broers van de koning waren uitgeweken. Spoedig reisde dit gezelschap door naar Londen. Hier werd door Simović een Joegoslavische regering van nationaal verzet gevormd. Hitler had Joegoslavië 'militair vernietigd' en maakte ook het tweede deel van zijn voornemen waar: 'vernietiging van Joegoslavië als nationale eenheid'. Hij kwam daarbij volledig tegemoet aan de hebzucht van de buurlanden van Joegoslavië: Hongarije verkreeg de Banat, zuidelijk Servië werd verdeeld onder Bulgarije en Italiaans-Albanië,

Slovenië tussen Duitsland en Italië. Dalmatië en Montenegro werden aan Italië toege-wezen. Dit land trok dus het meeste voordeel uit de ineenstorting van Joegoslavië. Toch had Mussolini meer gebied willen verwerven, met name in Slovenië. Bovendien was de manier waarop de verdeling van Joegoslavië tot stand kwam, voor hem vernederend en illustratief voor de mate van afhankelijkheid waarin hij zijn land had gebracht. Reeds op 12 april had Hitler een geheim stuk getekend waarin de nieuwe grenzen op het Balkanschiereiland waren vastgelegd. Maar pas op 21 april werd Ciano naar Wenen ontboden om te vernemen welk aandeel in de buit Hitler aan Italië had toegedacht. Italië's aanspraken op Joegoslavisch gebied werden op dezelfde voet behandeld als die van Hongarije en Bulgarije, vazalstaten van Duitsland. Twee gedeelten van het vroegere Joegoslavië werden niet aan andere landen overgedaan. Over het resterende deel van Servië met zijn waardevolle steenkool- en kopermijnen werd een rijkscommissaris aangesteld. De vroegere minister van oorlog, Nedić, bleek gaarne bereid deze Quisling-rol op zich te nemen. De Ustachastaat van dr. Ante Pavelić, aangevuld met Bosnië, werd nog in april door Duitsland als een 'zelfstandige staat' erkend. Wel bleef Kroatië door Duitse en Italiaanse troepen bezet. Pavelić werd *poglavink*, zoiets als Führer, en zag daarmee een droom die hij al sinds lang koesterde, in vervulling gaan. Onmiddellijk nadat de Ustacha de macht in Kroatië in handen had gekregen, werd een ware terreur ontketend tegen de in dit gebied wonende Serviërs, joden en zigeuners. De aanmoedigingen van de Duitsers waren hierbij volledig overbodig. Enige honderdduizenden mensen werden tijdens walgelijke moordpartijen om het leven gebracht. De gevolgen van deze uitbarsting van uitzinnige haat waren tot in Londen merkbaar. De uit Serviërs en Kroaten bestaande regering-Simović viel uiteen en werd vervangen door een kabinet-Jovanović. Hierin werd de pas tot generaal bevorderde Mihailović tot minister van oorlog benoemd. Dit was een opvallende keuze, omdat deze zich nog steeds in Joegoslavië bevond. Mihailović had geweigerd zich aan de Duitsers over te geven en zette de strijd in de bergen en wouden van Midden-Servië voort met een kleine schare getrouwen. Zij vormden een eerste aanwijzing voor de Duitsers dat hun in het bezette Joegoslavië nog grote moeilijkheden te wachten zouden staan.

DE DUITSE AANVAL OP
GRIEKENLAND

HELLEENSE TRAGEDIE

DRS. J. S. WIJNE

Et. Ciné-Armées

Al wekenlang had Mussolini kans gezien de door Hitler gevraagde samenkomst uit te stellen. Zolang hij geen militaire successen behaalde, zou die samenkomst slechts een verder opdringen van Duitsland op de Balkan tot gevolg hebben. En die Balkan, althans het deel dat aan de Middellandse Zee lag, had de Duce voor Italië bestemd. Maar Hitler drong steeds meer aan op een gesprek. Op 8 januari, na de inname van Klissoura, had hij spontaan besloten de Italianen met twee en een halve divisie te helpen. Maar hij had even snel die beslissing weer ongedaan gemaakt. Ook aan *Marita* (codenaam voor een aanval op Griekenland) werd niet hard gewerkt; er was in het Duitse leger weinig

sferen. Als Stalin aan Italië invloed zou toestaan in het oostelijk deel van de Middellandse Zee, was Italië bereid voor de Sowjetunie hetzelfde te doen in het gebied van de Zwarte Zee. Dat hiermee de positie van Roemenië wat moeilijk zou worden, was voor Duitsland niet zo gemakkelijk te aanvaarden. In zijn urenlange uiteenzettingen tegenover Mussolini toonde Hitler zich dan ook zeer anti-Russisch. Tekenend voor de verhouding van beide bondgenoten was, dat de Führer in feite zweeg over het plan *Barbarossa*, dat kort na *Marita* was afgekondigd en er een logisch gevolg van was. De Duce kreeg op de Berghof niet veel meer los dan de Duitse toezegging te hulp te zullen komen. En hij

besepte dit ook, gezien zijn uitlating tegen Ciano: 'Het is voor mij een kwelling. Ik zie met spanning uit naar het uur van vertrek.' Op de twintigste vertrok Mussolini. Hij wist toen wel alles over *Marita*, maar niet of het plan weliswaar uitgevoerd zou worden. In Griekenland had men al lang begrepen wat er dreigde. In een uitvoerig rapport van 11 januari 1941 zette de Griekse opperbevelhebber Papagos uiteen aan welke gevaren zijn land blootstond door de toenemende Duitse dreiging, die onder meer tot uiting kwam in de aanwezigheid, op dat moment al, van meer dan tien Duitse divisies in Roemenië. Voor Papagos bestond er maar één mogelijkheid om de nederlaag te voorkomen:

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

sympathie voor een aanval op dat land. Maar aan de andere kant: de invloed van Engeland in Griekenland steeg met de dag door de successen van het Griekse leger. Op 18 januari ging Mussolini tenslotte naar Duitsland. Het werdenvoorde hovaardige Duce twee moeilijke dagen. Behalve dat ze moesten luisteren naar eindeloze redevoeringen van Hitler over de internationale situatie en over het wezen van een moderne oorlog met tanks, kregen de Italianen steeds weer films te zien van de succesvolle Duitse opmars in Polen en het Westen. Verder kreeg Mussolini nog een standje, omdat hij geprobeerd had met het bolsjewistische Rusland tot een afspraak te komen over een verdeling van invloeds-

Boven: na een reeks moeizame besprekingen in Athene, onder anderen gevoerd door de Britse minister van buitenlandse zaken, sir Anthony Eden, besloot Engeland de Grieken te hulp te komen. Hier de aankomst van Engelse matrozen en luchtmachtpersoneel op 7 maart 1941 in de haven van Piraeus.

Linkerpagina: op zondag 27 april 1941 kwam er een voorlopig einde aan de Griekse tragedie. De voorhoede van het Duitse leger arriveerde toen in Athene en spoedig betrokken Duitse soldaten de wacht op alle belangrijke punten, samen met Grieken, in traditionele kledij, die onder bevel stonden van een nieuwe Duitsgezinde regering.

Turkije, Joegoslavië en Groot-Brittannië zouden Griekenland moeten helpen. Op 13 januari kwam generaal Wavell, de Britse opperbevelhebber in het Midden-Oosten, naar Athene om over die hulp te praten. Maar hij was weer gauw vertrokken. Alleen als Engeland negen divisies wilde zenden, waren de Grieken bereid deze hulp te aanvaarden. De Duitsers zouden er wel door geprovoceerd worden, maar Griekenland kon zich dan tenminste verdedigen. Met minder dan negen divisies kon dat niet. Maar tot zo'n uitgebreide hulp was Wavell niet in staat. Hij had zijn schaarse troepen zelf hard nodig voor de strijd in Noord-Afrika.

Voor Griekenland bestond nu nog de mo-

gelijkheid om ten koste van de Engelsen tot een regeling met Duitsland te komen. Dit is even overwogen, maar stuitte vooral op verzet van de koning. De vorst kreeg nieuwe mogelijkheden om zijn sympathieën te tonen toen op 29 januari de Griekse dictator Metaxis stierf. Door deze gebeurtenis en omdat uit steeds meer inlichtingen bleek welke voorbereidingen Duitsland trof voor een aanval op de Balkan, vroeg de nieuwe Griekse regering opnieuw om Britse hulp. In Londen gaf Churchill aan dit verzoek meteen een hoge prioriteit. Dat kon nu ook omdat de Italianen in Noord-Afrika meer nederlagen leden. Op 22 februari kwamen onder anderen de minister van buitenlandse zaken,

was geweest vanwege de verdeling van Macedonië in het begin van deze eeuw. Die onzekerheid maakte de militaire besprekingen erg vaag. Als Joegoslavië meedeelde, kon de Metaxaslinie langs de Nestos verdedigd worden; zo niet dan moest de verdediging beperkt blijven tot de Aliakmonlinie ten westen van Saloniki. Er kwam tenslotte een compromis tot stand, mede onder invloed van het feit dat Bulgarije op 1 maart de zijde van Duitsland koos en de Duitse troepen in Roemenië doortocht over zijn grondgebied toestond op weg naar Griekenland. De Grieken zouden de Metaxas-, de Britten voornamelijk de Aliakmonlinie bezetten.

Op 7 maart kwamen de eerste Britse troepen

moeilijk begaanbare verbindingslijnen en met de verzorging van de strijdenden. Dat laatste was heel moeilijk, omdat Griekenland door de strijd tegen de Italianen zwaar had geleden. Bij deze moeilijkheden kwamen dan nog nieuwe problemen in de samenwerking met de Griekse militaire autoriteiten. Papagos bleef vertrouwen op de hulp van de Joegoslaven en probeerde de Britten daarom naar de Metaxaslinie te krijgen. Maar de Britse generaal Wilson bleef zich daartegen verzetten. Zijn stemming was er niet beter op geworden toen hem bij zijn aankomst op 4 maart in Griekenland was verzocht zich in burger op straat te vertonen om Duitsland niet te veel uit te dagen. Wil-

Eden, de chef van de generale staf, Dill, en uiteraard ook weer generaal Wavell voor besprekingen naar Athene. Voordat de onderhandelingen begonnen, verklaarden de Grieken nog eens dat ze zich in elk geval en met alle middelen tegen een Duitse aanval zouden verdedigen. De besprekingen verliepen niet zo vlot. De Britten wilden proberen ook Turkije en Joegoslavië bij het gesprek te betrekken. Maar die landen reageerden niet en bovendien was er weinig van te verwachten. In Belgrado hadden de Duitsers grote invloed en Turkije had op 17 februari een non-agressiepact gesloten met Bulgarije, dat steeds meer onder invloed van Duitsland kwam en, los daarvan, altijd al anti-Grieks

aan in de haven van Piraeus. Ze vormden de voorhoede van een strijdmacht die tenslotte zou moeten bestaan uit een Britse tankbrigade, twee Australische divisies, een Nieuwzeelandse divisie, een Poolse brigade en Britse artillerie. Maar één Australische divisie bleef tenslotte in Noord-Afrika toen Rommel daar zijn eerste tegenoffensief opende, en van de andere haalde één brigade nimmer het front: toen zij halverwege was, waren de Grieken en de Britten al op de terugtocht. Tenslotte bestond de Britse hulp uit 57.000 man, van wie 24.000 Britten. Slechts 35.000 man konden aan de gevechten deelnemen. De rest hield zich voornamelijk bezig met het in stand houden van de lange en zeer

son kon het moeilijk verkroppen dat enkele dagen later de Duitse militaire attaché op de kade in uniform de Britse troepen stond te tellen. De As-mogendheden, en vooral Italië, bleken niet in staat het overbrengen van de Britse troepen van Egypte naar Griekenland te verhinderen.

Ondertussen werd de druk van de Duitsers op Joegoslavië steeds heviger. De positie die dit land zou innemen, was voor Griekenland van grote betekenis. De prins-regent en zijn regering bleken steeds meer geneigd de zijde van Duitsland te kiezen en negeerden daarbij de tegendruk van de Sowjetunie dit niet te doen. Door deze ontwikkeling werden de plannen van Papagos zeer dubieus. Tussen

Linkerpagina: Duitse troepen in Griekenland op weg naar het front. Ook hier rolde Hitlers oorlogsmachine meedogenloos verder, zij het minder vlot dan in West-Europa.

Rechts: Engelse brenguncarriers, op weg naar het front. De versterkingen die de Britse regering naar Griekenland stuurde, waren voor een deel gemotoriseerd en omvatten onder meer ook een tankdivisie. De Duitse aanvalsmacht was echter sterker.

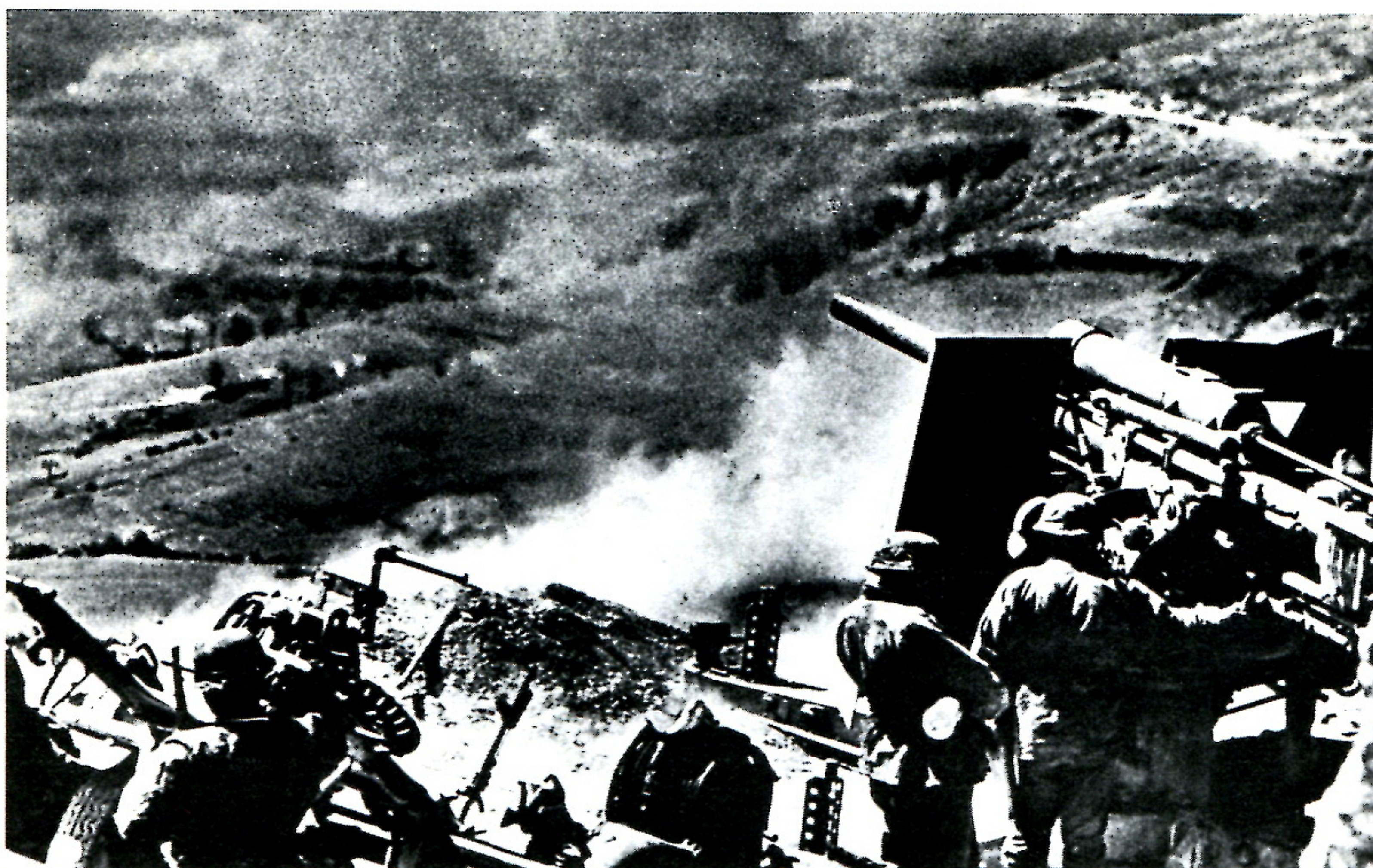
Onder: kort na de aankomst van de Engelse troepen in Griekenland bezocht generaal Wavell de plaatsen waar zijn mannen bouwden aan hun eigen verdedigingsstellingen.

het Albanese front en de Aliakmonlinie zouden alsnog troepen gelegerd moeten worden om een aanval via Joegoslavië te kunnen weerstaan. Terwijl deze verplaatsingsmanoeuvre nog werd voorbereid, tekende de Joegoslavische regering een bondgenootschapsverdrag met Duitsland. Het bleef slechts twee dagen bestaan. In de nacht van de zevenentwintigste maart namen enkele Joegoslavische luchtmacht officieren de macht in handen en zegden het verdrag weer op. Hun stap werd in Griekenland, en vooral door Papagos, met gejuich begroet. Enkele dagen later vonden er op een spoorwegstation aan de grens al onderhandelingen plaats tussen hoge Britse, Griekse en Joegoslavische officieren. Maar voordat deze tot resultaten leidden, vielen de Duitse legers beide landen binnen. Vrijwel tegelijkertijd kreeg generaal Wilson van zijn chef, generaal Wavell, bericht dat hij geen verdere versterkingen kon krijgen, omdat Rommel in Noord-Afrika opnieuw tot de aanval was overgegaan.

De staatsgreep in Joegoslavië was ook van invloed op de Duitse aanvalsplannen. Generaal von List moest een deel van het 12e leger naar het westen dirigeren. Dit gedeelte, het 40e korps, dat bestond uit een tank-, een infanterie- en een SS-divisie, kreeg opdracht door het zuiden van Joegoslavië naar Albanië op te rukken en daar het Griekse front op de oostelijke flank aan te vallen. Een ander deel van zijn leger zond Von List door het Nexosdal naar de Egeïsche Zee; de rest moest door het grensgebied van Bulgarije, Joegoslavië en Griekenland oprukken naar Saloniki.

De aanval begon op zondag 6 april 's morgens om half zes. Nergens forceerden de Duitse troepen die dag een beslissende doorbraak. Hun enig succes kwam op rekening van de luchtmacht. Door goed spionagewerk wisten Duitse bommenwerpers in de haven van Piraeus de Engelse vrachtboot 'Glen Fraser' te vinden, die in de voorbije nacht een gedeelte van zijn minutiëelading had gelost. Het schip werd getroffen, explodeerde en vernielde daarbij elf schepen en meer dan de helft van de ankerplaatsen. Ook de volgende dag maakten de Duitsers nauwelijks vorderingen. De fortificaties in Thracië hielden stand en toen ook de Rupelpas ondanks bombardementen door stuka's niet te nemen bleek, concentreerde Von List zijn hoofdmacht in Joegoslavië om vandaar uit een omtrekkende beweging te maken, die de Griekse troepen in het oosten zou afsnijden

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Links: drie foto's uit Duitse bron van de strijd in Griekenland. Boven: artillerie van een SS-divisie in actie op een berghelling. Midden: Griekse legereenheden trekken te voet, per auto en te paard terug. Onder: Duitse bewakers met een groep Griekse krijgsgevangenen.

Rechts: De Duitse vliegers konden nagenoeg ongehinderd binnendringen in het Griekse luchtruim. Deze bommenwerpers vliegen hier boven de beroemde Acropolis van Athene.

Rechtsonder; op 6 april 1941 bombardeerde de 'Luftwaffe' de haven van Piraeus en bracht daarbij de 'Glen Fraser' tot zinken.

van de hoofdmacht. Juist voor deze manoeuvre was Wilson bang geweest. Hij sloeg het Joegoslavische leger niet erg hoog aan. Reeds op 9 april bleek hoezeer hij gelijk had: een Britse patrouille, in Joegoslavië op verkenning, ontmoette vluchtende Joegoslavische troepen die op weg waren naar Griekenland. Wilson versterkte zijn linkervleugel nog, maar meer dan een vertraging van de Duitse opmars kon hij niet bewerkstelligen. In Albanië braken de Griekse troepen ook de vijandelijkheden met de Italianen af. Van die dag af begon de terugtocht van het Grieks-Britse leger.

De eerste halte op de terugtocht was een linie die van het Olympusgebergte via de Vermionbergen naar de Joegoslavische grens liep. Maar ook deze linie liep al gauw gevaar. De Griekse troepen, die het westelijke deel ervan moesten verdedigen, bleken te zeer verzwakt door de maandenlange strijd met de Italianen. De Britten stelden op de veertiende april voor verder terug te trekken en een nieuwe linie te vormen bij de historische Pas van Thermopylae. Papagos ging daar de zestiende mee akkoord. Terwijl hij zich bij zijn eerste plannen nog liet leiden door het voornemen zoveel mogelijk Grieks grondgebied te verdedigen, koos hij nu voor de terugtocht om het land voor verdere verwoesting te sparen. De terugtocht verliep ordelijk. Het waren vooral de Nieuwzeelanders en de Australiërs, die de achterhoedegevechten leverden. Nergens slaagden de Duitsers erin door de linies heen te breken. Het initiatief bleef bij de Britten: als zij het moment geschikt achtten, braken zij de strijd af en trokken verder terug. Op 19 april was vrijwel de gehele legermacht van Wilson door de Pas van Thermopylae. Maar de politieke situatie in Athene was toen zo chaotisch geworden, dat ook dit punt niet te houden bleek.

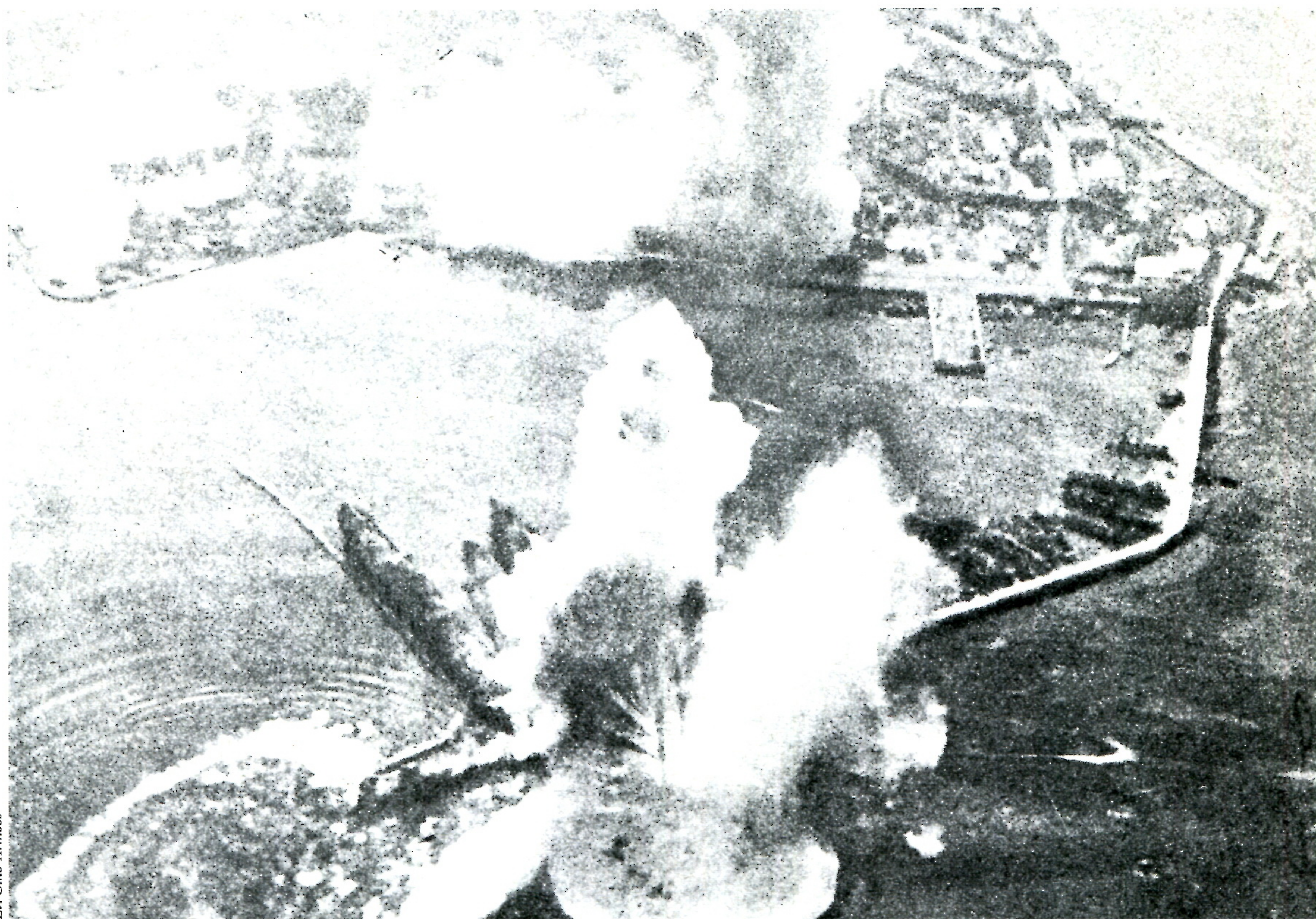
De chaos was begonnen door de gebeurtenissen aan het westelijke Griekse front. Daar waren de Griekse commandanten al vanaf begin maart bezig een overeenkomst met de Duitsers tot stand te brengen. Toen ze daarvoor bij Papagos ter verantwoording werden geroepen, hadden ze hun opperbevelhebber laten weten dat het Griekse leger weinig lust had tegen de Duitsers te vechten. Zij hadden al contact gehad met de Duitse militaire attaché en die had zich bereid verklaard te bemiddelen. Deze bevelhebbers hadden daarmee de strijd lust in hun onderdelen danig verzwakt. Hun opvolgers wilden

Foto-archief Spaarnestad

Foto-archief Spaarnestad

zich zelfs zonder strijd overgeven. Dit werd bekend gemaakt op een bijeenkomst van Griekse militaire en burgerlijke leiders met de Griekse koning en de Britse bevelhebbers. Inmiddels was toen ook het bericht binnen dat Joegoslavië had gecapituleerd. De Griekse premier drong aan op vertrek van koning en regering naar Kreta, maar de vorst weigerde. Na de vergadering pleegde de premier zelfmoord. Voor de situatie aan het front had deze gebeurtenis grote gevolgen. Omdat er geen regeringsleider meer was, kon niemand de Britten vertellen of ze nu wel of niet verder moesten terugtrekken. De strijd bij Thermopylae was intussen voor de Britten erg zwaar geworden. De bevelhebber van het

1e Australische korps, dat deze pas verdedigde, deelde mee niet langer stand te kunnen houden tegen de zware Duitse druk. Wavell en Wilson besloten toen tot de algehele terugtocht van het Britse expeditieleger in Griekenland en deelden dit de koning mee.

Het was een wat moeilijk moment voor de organisatie van een evacuatie. De Middellandse Zeevloot was net in volle zee, op weg van Tripoli, waarvan ze de haven had gebombardeerd, naar de thuishaven Alexandrië. Als eerste evacuatiedag werd de achtentwintigste genoemd. Dat was twee dagen na volle maan. Binnen drie dagen moest de evacuatie voltooid zijn. Als havens werden enkele

plaatsen op Attica en de Peloponnesos aangewezen. Dit schema bleek niet te handhaven. Dat kwam vooral door de grote Duitse overmacht in de lucht, waardoor men zich overdag vrijwel niet meer verplaatsen kon. Maar een belangrijke oorzaak was ook de capitulatie van muitende Griekse troepen in het westen op 21 en 23 april. Daardoor dreigde de mogelijkheid dat de Duitse SS-divisie *Leibstandarte Adolf Hitler* het westelijke deel van de Peloponnesos zou bereiken om de evacuatiehavens in het zuiden aan te vallen. Aan het oostelijke front ging alles zoals de Britten het wilden. Zij hielden overal stand zolang dat noodzakelijk was voor een orderlijke terugtocht. Vooral bij Thermopylae

boekten de Nieuwzeelandse troepen succes. Toen zij op 24 april hun stellingen verlieten, waren er al duizenden Britten op weg naar Egypte of Kreta. Het schema voor de evacuatie was eenvoudig. De legereenheden mochten zich alleen 's nachts op weg begeven naar de aangewezen inschepingshaven. Bij de haven aangekomen, moesten ze de laatste nacht alle materiaal vernietigen om zich dan pas in te schepen. De schepen moesten een uur voor het invallen van de duisternis afmeren en uiterlijk om drie uur 's nachts vertrekken.

Er kwam opnieuw een klink in de kabel toen Duitse parachutisten op 26 april landden bij de enige brug over het Kanaal van Ko-

schip op de zevenentwintigste nog binnen het bereik van de stuka's. Het werd in volle zee tot zinken gebracht. Drie Engelse torpedojagers namen vrijwel alle overlevenden aan boord, maar werden even later ook getroffen. Van bemanning en passagiers van de vier schepen overleefden tenslotte ongeveer vijftig mensen dit drama.

Over het aantal geëvacueerde troepen wijken de gepubliceerde cijfers nogal van elkaar af. In totaal en met inbegrip van een aantal Grieken en Joegoslaven zullen het er ongeveer 51.000 zijn geweest. In vijf dagen werd dit leger van Griekenland overgebracht naar Kreta en Egypte. De Duitsers hadden Griekenland wel veroverd, maar nergens hadden

om, geholpen door de Griekse bevolking, naar Kreta te ontsnappen.

De Griekse regering en de koning waren op 23 april door de RAF naar Egypte gebracht. Op zondagmorgen 27 april arriveerde de voorhoede van het Duitse leger in Athene. Daarmee begon de drievoudige bezetting van Griekenland door Duitsers, Italianen en Bulgaren. Er werd zelfs een nieuwe regering gevormd onder leiding van de generaal die zich na zijn mitterij op 21 en 23 april had overgegeven. Nog geen maand na de intocht van de Duitsers begon het Griekse volk zijn verzet met een veelzeggende daad: in de nacht van 31 mei werd de hakenkruisvlag van de Acropolis verwijderd.

Foto-archief Spaarnestad

rinthe, enkele uren nadat Wilson hier gepasseerd was. Zij overrompelden de bezetting, maar twee Britse officieren slaagden erin met geweschoten de springstofladingen onder de brug tot ontploffing te brengen, zodat de Duitse troepen er verder geen gebruik van konden maken. Het gevolg was, dat een groter deel van de Britten nu via de havens van Attica moest evacueren. Hierdoor ontstonden in die havens opstoppen. Waarschijnlijk is dit de reden geweest waarom de kapitein van de Nederlandse 'Slamat' zich niet aan de inschepingsregels hield. Hij bleef een uur langer in de haven dan was voorgeschreven om nog zoveel mogelijk mensen mee te nemen. Daardoor lag het

zij de geallieerden beslissend verslagen. Steeds was het initiatief bij de tegenstander gebleven, hoewel die numeriek en in uitrusting ver in de minderheid was. De Italianen kwamen er in de maand april nauwelijks nog aan te pas. Toen de Duitsers op 11 april vanuit Joegoslavië Griekenland binnendrongen, meldde het Italiaanse opperbevel in een communiqué dat er van het Griekse front niets te melden was. Op 29 april werd de evacuatie als voltooid beschouwd. Operatie Lustre was grotendeels geslaagd. Enkele duizenden Britse soldaten moesten weliswaar worden achtergelaten, maar van hen was een deel al krijgsgevangen gemaakt, terwijl nog dagen daarna Britse soldaten erin slaagden

Boven: de toestand van de wegen en het seizoen bemoeilijkten de gemotoriseerde Duitse opmars. Maar waar spoorwegen lagen, wisten de aanvallers zich te behelpen.

Linksboven: een overzicht van het verloop van de strijd in Griekenland en van de daarop aansluitende evacuatie van Britse en andere troepen uit het land.

Rechts: in de havens langs de Griekse kust stroomden de ordelijk terugtrekkende Britten samen om zich in te schepen op de evacuatievaartuigen. Deze 'Operatie Lustre' bracht in vijf dagen tijd ongeveer 51.000 soldaten naar Egypte en naar Kreta.

DE ONDERGANG VAN DE 'SLAMAT'

De 'Slamat', een van de schepen van de Nederlandse koopvaardij, werd in 1941 gebruikt bij de evacuatie van geallieerde troepen uit Griekenland. Ondanks het bevel dat de schepen om uiterlijk drie uur 's nachts de haven moesten hebben verlaten om bij het aanbreeken van de dag buiten het bereik van de Duitse bommenwerpers te zijn, bleef de kapitein op 27 april zolang mogelijk soldaten opnemen. Hij vertrok pas om vier uur uit de baai van Nauplion, samen met enige andere schepen. De gevolgen waren verschrikkelijk.

Zodra het licht was geworden, begonnen Duitse bommenwerpers de aanval. Een regen van bommen kwam op het konvooi neer en om zeven uur kreeg de 'Slamat' een voltreffer vlak achter de brug. Het hele schip trilde, stukken hout en ijzer vlogen in het rond en er brak een felle brand uit. De bemanning (198) koppen deed al het mogelijke om het vuur te blussen, maar werd voortdurend bestookt door het mitrailleurvuur van de steeds weer aanvallende vliegtuigen. Bovendien bleek ook de watertoevoer defect te zijn. Boven het geloei van de vlammen en het ronken van de motoren uit, klonk het angstwekkend geratel van de machinegeweren. De kapitein van de 'Slamat' gaf tenslotte bevel het schip te verlaten. Voor zover niet vernield, werden alle sloepen en vlotten te water gelaten. Ieder die nog leefde, trachtte een plaats te vinden. De Duitsers bleven evenwel aanvallen en koelden hun moordlust op de weerloze schipbreukelingen. Zonder genade beschoten ze de propvolle sloepen en vlotten. De Britse torpedojager die het konvooi escorteerde, deed al het mogelijke om de vliegtuigen te verjagen. Het afweergeschut aan boord dreunde onophoudelijk, terwijl intussen voortdurend drenkelingen aan boord werden genomen. De Engelse commandant stond voor de bijna onmogelijke opgave nu eens te stoppen om mensen aan boord te nemen en dan weer op volle snelheid op te stomen om in een snelle wending de aanvallen van de stuka's te ontwijken. Niettemin slaagde hij erin een groot aantal drenkelingen aan boord te nemen. Na twee uur reddingswerk stond het dek van de jager vol schipbreukelingen. Maar er dreven nog steeds boten en vlotten rond en op de nu fel brandende 'Slamat' zaten ook nog mensen. Toen de vliegtuigen even waren afgezwinkt, waagde de commandant het om de jager tot vlak bij de nu roodgloeiende romp van de 'Slamat' te brengen. Wie daar nog aan boord was, klom over en het dek van de jager raakte zo vol, dat de kanonniers nauwelijks meer hun werk konden doen. Nog eenmaal stopte de jager bij een sloep. Maar er naderde opnieuw een vliegtuig en de jager moest op volle snelheid wegdraaien, met achterlating van de mensen in de sloep, die door de hekgolf van de Brit en de opspuitende waterkolommen van de bommen zoveel water binnenkreeg, dat verscheidene mensen overboord sloegen. Enkelen van hen konden een lege sloep bereiken. Er dreven nog veel sloepen

en vlotten rond, een makkelijke prooi voor de meedogenloze Duitsers. Velen kwamen om in de golven.

Om ongeveer 11 uur kwamen twee Britse torpedobootjagers te hulp. Enkele schipbreukelingen konden nog worden gered, maar de helft van de bemanning van de 'Slamat' was toen reeds omgekomen. Voordat de jagers vertrokken, bracht een van hen de 'Slamat' met een torpedo tot zinken. Nagestaard door de overlevenden, verdween het schip, eenmaal een sieraad van de Nederlandse koopvaardij, in de golven.

De Duitsers gaven hun poging tot totale vernietiging niet op. Toen de jager die het konvooi van de 'Slamat' had geëscorteerd, al tientallen mijlen verder was, kregen de bommenwerpers hem weer in zicht. Een jager in volle zee is uit de lucht gezien slechts een smalle streep, maar het kielwater van een snelvarend schip vormt bij kalme zee een spoor dat lang zichtbaar blijft. De Duitsers deden een geconcentreerde aanval en slaagden er in een voltreffer te plaatsen. Het schip scheurde open en verdween binnen een paar minuten onder het wateroppervlak. En nog waren de bommenwerpers niet tevreden. Ook de andere twee Engelse jagers, die te hulp waren gekomen, ontkwamen niet. Om twee uur 's middags gingen beide schepen ten onder. Het ene stoomde zich, zwaar slagzij makend, met een vaart van twintig mijl als het ware zelf naar beneden; het andere ging recht overeind staan en zonk toen snel weg. Men was er nog wel in geslaagd een sloep overboord te zetten. De enige die toen in zee rondredde, waren die sloep en een paar vlotten, afgeladen met schipbreukelingen. De sloep probeerde de vlotten op sleeptouw te nemen, maar er hingen zoveel mensen aan, dat dit onmogelijk bleek. Er speelden zich hartverscheurende tonelen af. Hulp was nergens te bespeuren en uiteindelijk besloot men met de sloep weg te roeien en te proberen het eiland Milos te bereiken. Er was geen proviand of water aan boord en slechts een paar riemen.

Na zesentwintig uur roeien bereikte men een eilandje ten westen van Milos. Groot was de verbazing toen men daar een gemotoriseerd zeilschip aantrof waarmee vluchtende Grieken en Engelsen Kreta probeerden te bereiken. Het schip nam de sloep op sleeptouw en reeds de volgende dag arriveerde men op Kreta.

Op het vlot van de Britse jager die het eerst tot zinken was gebracht, speelde zich inmiddels een gruwelijk drama af. Toen de avond viel, zaten er eenentwintig man op het vlot, dat slechts enkele vierkante meters groot was. De volgende morgen waren er nog vier over. De anderen waren eraf gespoeld. Een Britse kruiser pikte de overlevenden later op.

Tien dagen na het drama zaten in Port Said vier Nederlandse zeelieden bij elkaar, de enige overlevenden van de achtenzeventig Nederlanders die deel uitmaakten van de bemanning van de 'Slamat'. Van de overige bemanningsleden werden slechts zes Goanezen gered.

(Samengevat uit 'Varen in Oorlogstijd' — Amsterdam 1947.)

DE DUITSE AANVAL OP KRETA

OPERATIE MERCURIUS

M. G. EMEIS JR.

Operatie *Mercurius* — zo luidde de Duitse codenaam voor de aanval op Kreta waarvan Hitler op 25 april 1941 het grondpatroon in zijn *Weisung Nr. 28* vastlegde. In Griekenland was hij al zeker van de overwinning, want de nacht tevoren was op de stranden van Attica en de Peloponnesos de inschepping van het verslagen Britse expeditieleger begonnen.

Hitlers richtlijnen voor *Unternehmen Merkur* bevatten de volgende punten. De leiding zou berusten bij de *Luftwaffe*, die ook het grootste aandeel in de aanval zou nemen. Het leger moest, in overleg met de luchtmacht, aan de Griekse zuidkust de benodigde versterkingen — inclusief een gemengde

Imperial War Museum

Rechtsboven: de geallieerde strijdkrachten op Kreta stonden onder bevel van de Nieuwzeelandse generaal Freyberg. Deze taaie veteraan was tamelijk optimistisch over zijn kansen tegen de Duitsers, van wie hij op deze foto de eerste landingen gadeslaat.

Linkerpagina: na de Italiaanse inval in Griekenland (oktober 1940) bezetten Britse troepen Kreta. Kort na zijn aankomst maakte de Britse commandant met zijn staf een inspectietocht over het eiland.

Rechts: Britse soldaten begeven zich na hun aankomst op Kreta naar de verschillende punten die deel uitmaken van de verdediging van het eiland. Sterk was die verdediging niet; de Britten hadden in dit gebied zo weinig manschappen beschikbaar, dat Kreta aanvankelijk slechts één brigade kreeg.

tankgroep — bijeenbrengen, die per schip naar Kreta moesten worden overgebracht ter ondersteuning van de luchtlandingstroepen. De marine diende te zorgen dat van de eerste dag der invasie af de zeeweg Griekenland-Kreta beveiligd was; met de Italiaanse vlootleiding moesten daartoe de nodige afspraken worden gemaakt. Voor het transport van de luchtlandingstroepen naar de Zuidgriekse vliegvelden dienden leger- en luchtmachtleiding vrachtauto's ter beschikking van de *Wehrmacht-Transport-Chef* te stellen, op uitdrukkelijke voorwaarde echter dat deze transportbewegingen geen vertraging van de opmars *Barbarossa* (de voorgenomen inval in Rusland) zouden veroorzaken. 'Na de bezetting van het eiland,' aldus Hitlers instructie, 'moet het korps luchtlandingstroepen geheel of gedeeltelijk voor nieuwe operaties in gereedheid worden gebracht. Voor spoedige vervanging door legereenheden moet derhalve worden zorggedragen.'

Kreta is 260 km lang, varieert in breedte van 12 tot 56 km en beslaat met zijn 8600 km² ruim een kwart van de oppervlakte van Nederland. In de lengteas van het eiland loopt een keten van kale bergen die tot ruim 2400 m reiken. De steile zuidkust telt enkele haventjes voor kleine vissersboten, alleen de noordkust is toegankelijk voor vrachtschepen, maar ook daar is de accommodatie beperkt. Soeda kan slechts twee vrachtschepen tegelijk verwerken, de voornaamste haven Iraklion nauwelijks meer dan dat, terwijl laden en lossen in Chania en Rethimnon al-

I.W.M.-Rex

leen mogelijk is door tussenkomst van lichters. Kreta bezit geen spoorwegen; telegraaf, telefoon en transport zijn er primitief. De enige hoofdweg, die langs de noordkust loopt, verbindt alle steden en de drie vliegvelden van Iraklion, Rethimnon en Maleme. Van deze plaatsen voeren wegen die zich soms tot steile bergpaden versmallen, naar het zuiden.

Het eiland was, zodra de Italianen in oktober 1940 Griekenland waren binnengevallen, door de Britten bezet. Dat ze het niet versterkten tot een onneembare vesting, vloeyde niet voort uit onwil, maar uit onmacht. De Middellandse Zeevloot, die als eerste taak had alle scheepvaart tussen Italië en Noord-

Afrika te beletten, had meer werk te doen dan ze aankon. Natuurlijk genoot het Griekse vasteland voorrang boven Kreta, maar bovendien moest de *Royal Navy* Malta en Tobroek bevoorraden, beschermen en steunen, Tripoli bombarderen, een konvooi van bijna 300 *Tiger*-tanks naar Alexandrië loodsen, een nieuw front in de Westelijke Woestijn helpen opbouwen, alsook de ontwikkeling in Irak en Syrië in het oog houden. Op de prioriteitenlijst, door Cairo en Londen gezamenlijk opgesteld, kwam Kreta onderaan te staan. Meer dan de 14e Britse infanteriebrigade kon er aanvankelijk niet op overschieten.

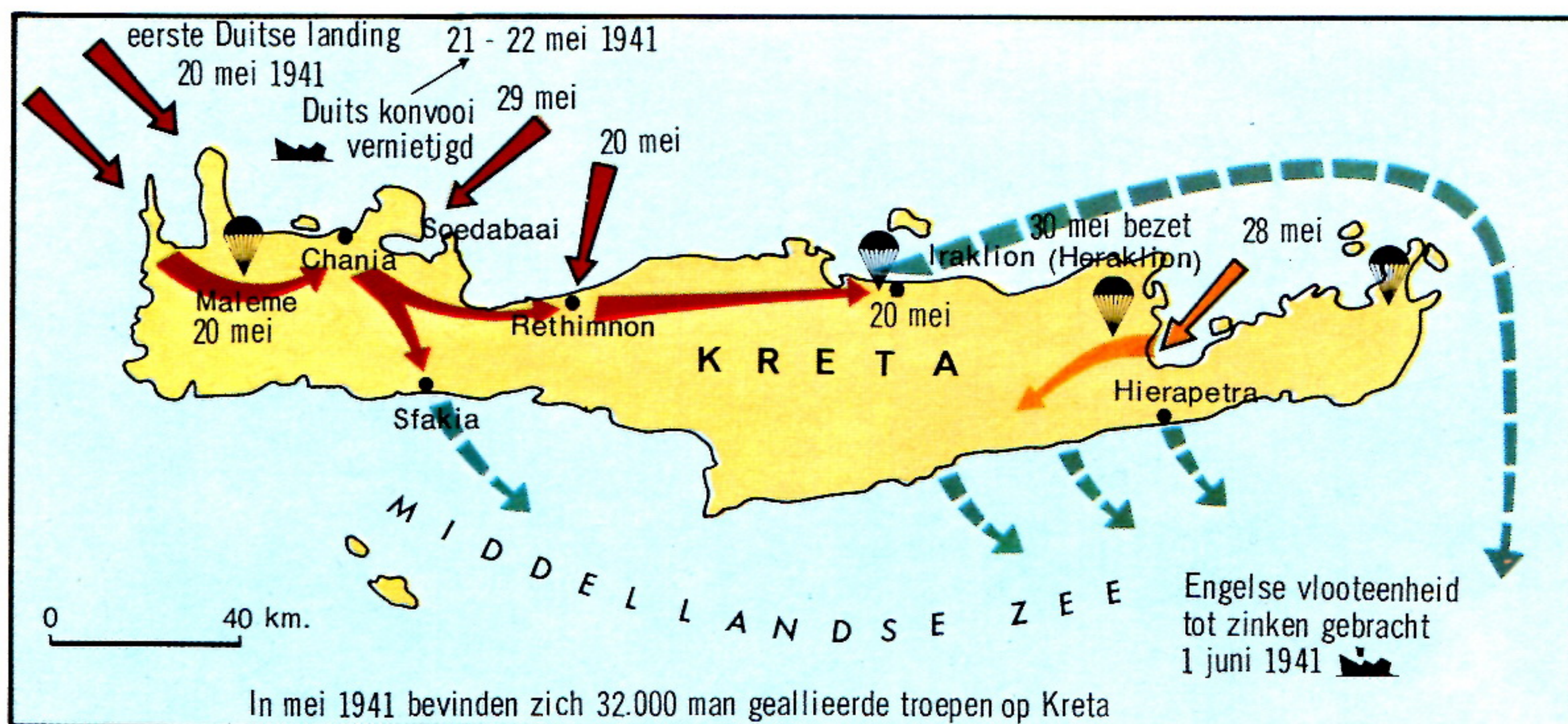
De evacuatie van Griekenland bracht eind

april 1941 een toevloed van militairen en een mager stroompje materieel naar Kreta. Soldaten met geweren, lichte automatische wapens en enige mitrailleurs, niet-getrainde Grieken met enkele geweren en verder niets, administratief personeel zonder wapens en uitrusting. Er was een nijpend tekort aan seinapparatuur voor de verbindingdienst en ander technisch materieel. De Grieks-Engelse arts-radioloog Theodore Stephanides beschikte voor het graven van latrines voor 500 man over één houweel en twee schoppen. Het graafwerk voor schuttersputten en loopgraven moest bij ontstentenis van schoppen meestal met helmen geschieden. Tanks waren op de vingers van twee handen te tellen.

De Herculestaak dit gemengd geheel om te vormen tot een efficiënte strijdmacht werd op de schouders van de Nieuwzeelandse generaal Freyberg gelegd, drager van het Victoria Cross, de D.S.O. en zeventwintig littekens over zijn hele lichaam, in 1920 door Churchill (blijkens diens memoires) met eigen ogen gezien en geteld. Op 1 mei rapporteerde hij: 'De strijdkrachten te mijner beschikking zijn geheel onvoldoende om de te verwachten aanval te weerstaan.' Ook zijn verdere verslagen waren van begin tot eind somber: 6 Hurricanes en 17 verouderde vliegtuigen, geen artillerie, weinig transportmiddelen, onvoldoende munitiereserve, te weinig graafwerktuigen. In de eerste drie

meest ongewapende Griekse soldaten. 7000 man, meest van niet-gewapende eenheden, waren kort tevoren als 'overbodige opvreters' naar Egypte verscheept. Met bewonderenswaardige vindingrijkheid en improvisatietalent maakte de *Luftwaffe* zich in Zuid-Griekenland gereed voor de riskante sprong. *Fliegerkorps VIII* rukte aan met 50 verkenningstoestellen, 233 jachtvliegtuigen, 228 bommen- en 205 duikbommenwerpers, in totaal 716 toestellen, waarvan er op 17 mei 514 gevechtsklaar waren. Generaal Student beschikte in zijn *Fliegerkorps XI* over 500 Junkers-transportvliegtuigen (*Tante Ju's*) en 72 zweefvliegtuigen. Op het eiland Milos, door de Duitsers op 10 mei bezet, leg-

weerszijden van Chania de eerste zweefvliegtuigen neer, op de voet gevolgd door parachutisten, van wie velen al dood in de touwen van hun valscherms hingen voordat ze de grond bereikten. De Duitsers belandden her en der tussen de Nieuwzeelanders, die een aantal zweefvliegtuigen tijdens de landing wisten te vernietigen. Urenlang was de situatie onoverzichtelijk en verward, beide partijen leden zware verliezen. De Nieuwzeelanders verspeelden hun tanks. 's Middags volgden volgens plan de landingen bij Iraklion en Rethimnon, maar ook hier, evenals bij Maleme, slaagden de Duitsers er niet in de vliegvelden te veroveren. Om tien uur 's avonds seinde Freyberg naar Wavells

weken van mei werden over zee 27.000 ton oorlogsmateriaal naar Kreta gestuurd, waarvan slechts 3000 ton arriveerde. De rest moest onder het geweld van de *Luftwaffe* rechtsomkeert maken, waarna 3000 ton door Duitse bommen en torpedo's verloren ging. Churchill, die onophoudelijk de bevelhebber voor het Midden-Oosten, generaal Wavell, in Cairo aanspoorde versterkingen naar Kreta te zenden, verheelde zijn bezorgdheid niet. Freyberg seinde op 5 mei: 'Kan zenuwachtigheid niet begrijpen; ben in het minst niet bezorgd voor aanval uit de lucht.' Wel bezorgd was hij voor een gelijktijdige invasie uit de lucht én over zee, maar ook die meende hij, mits geholpen door RAF en Navy en mits hem tijdig artillerie en voldoende voorraden werden bezorgd, te kunnen afslaan. Was dat optimisme echt of geveinsd? Beter dan wie ook kende hij de verlamme uitwerking van de volledige beheersing van het Kretenzische luchtruim door de *Luftwaffe*, die alle scheepvaart bij daglicht onmogelijk maakte en de schaarse Hurricanes één voor één vernietigde. Aan die nutteloze vernieling kwam pas een einde, toen de laatste 4 Hurricanes en 3 Gladiators op 19 mei naar Egypte werden gestuurd. Nog geen etmaal later begon Operatie *Mercurius* (Tussen haakjes: de Engelsen noemden de aanval *Scorcher* en gaven Kreta de codenaam *Colorado*.)

Freyberg moest die aanval opvangen en afslaan zonder luchtmacht, met 32 stuks zwaar en 36 stuks licht afweergeschut, met een handvol tanks die hij eerlijk over zijn drie vliegvelden had verdeeld, met 32.000 Nieuwzeelandse, Britse en Australische en 10.000

den zij in drie dagen een bruikbaar vliegveld aan. Voor een tiendaagse Kretacampagne schatte men 6800 ton vliegtuigbenzine nodig te hebben; 1500 ton trof men bij Athenes haven Piraeus aan in tanks die op Grieks verzoek niet door de wegtrekkende Britten waren vernietigd; uit Italië werd per tanker 9000 ton naar Zuid-Griekenland gedirigeerd, zodat de *Luftwaffe* een ruime brandstofreserve had.

Dinsdagmorgen 20 mei begonnen de Duitse bombardementen op Kreta, zoals ook de vorige dagen het geval was geweest, om zes uur. Ze waren zwaarder dan gewoonlijk, namen snel in hevigheid toe en om acht uur daalden ten westen van Maleme en aan

hoofdkwartier in Cairo: 'Vandaag is een zware dag geweest. We zijn onder sterke druk gezet. Tot dusverre, geloof ik, hebben we de vliegvelden bij Rethimnon, Iraklion en Maleme en de twee havens in bezit.' De woorden 'geloof ik' wijzen op de gebrekkige communicatie tussen de geallieerde verdedigers; vele lijnen van hun veldtelefoon waren reeds in het begin van de strijd door de Duitsers verbroken.

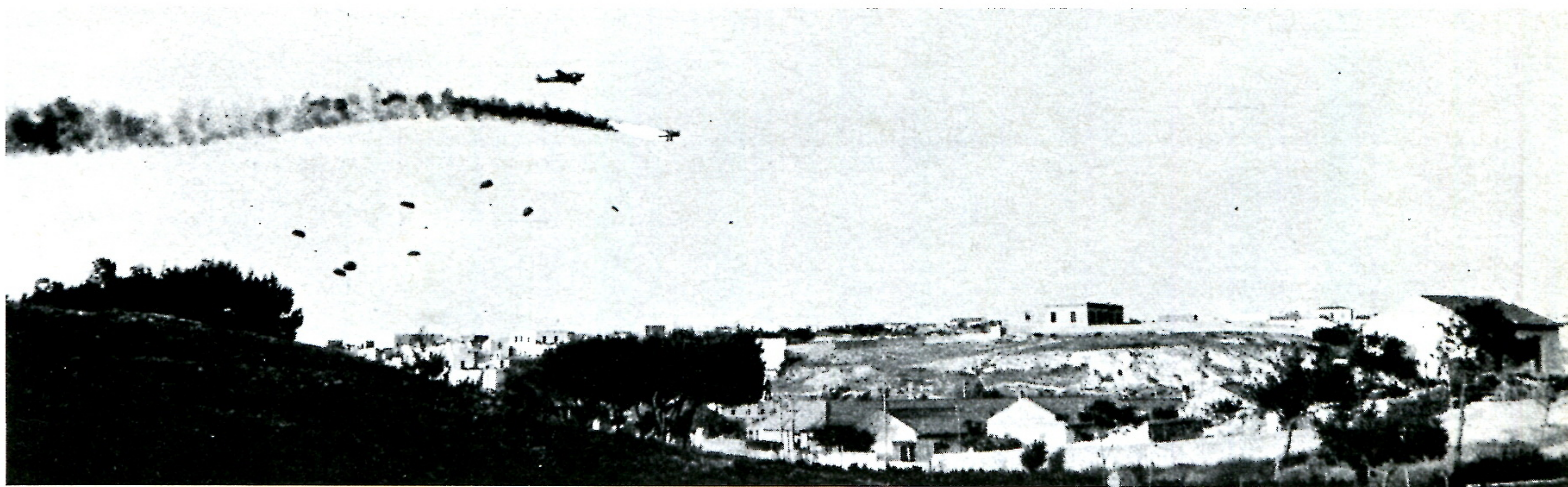
De tweede dag besloot generaal Student zijn mannen bij Iraklion en Rethimnon tijdelijk aan hun lot over te laten en alles op alles te zetten om een beslissing bij Maleme te forceren. De parachutisten en zweefvliegtuigen werden in de middag gevolgd door de Jun-

Foto-archief Spaarnestad

dwongen was zijn activiteiten sterk te beperken. Alleen 's nachts kon de *Royal Navy* het wagen in de zee tussen Kreta en Zuid-Griekenland te patrouilleren, overdag moesten de oorlogsbodems zich terugtrekken ten zuiden van het eiland, tenzij in de riskante zone de aanwezigheid van vijandelijke vaartuigen bekend was. Op 20 mei had Cunningham zijn strijdmacht opgesplitst. Admiraal Rawlings had de slagschepen 'Warspite' en 'Valiant' en tien torpedojagers onder zijn bevel, terwijl op 20 mei de kruisers 'Gloucester' en 'Fiji' van Alexandrië op weg waren om zich bij zijn smaldeel te voegen. Admiraal King beschikte over de kruisers 'Naiad' en 'Perth' en 4 torpedojagers, admiraal Glennie

Linksboven: de belangrijkste Duitse en Italiaanse operaties tegen Kreta in 1941 met de daaropvolgende evacuatie van de geallieerde troepen. Op 1 juni was de strijd ten einde en was Kreta in Duitse handen.

Links: Duitse parachutisten landden op 20 mei 1941 bij Iraklion, maar slaagden er toen niet in het vliegveld te veroveren.

Geheel boven: generaal Student bezocht op 31 mei de Duitse parachutisten die bij Rethimnon ingesloten waren geweest.

Boven: brandend op weg naar de ondergang, een van de 220 Duitse vliegtuigen die bij de invasie van Kreta verloren gingen.

Rechts: de Duitse parachutisten die aan de aanval op Kreta deelnamen, waren dezelfde die in mei 1940 boven Nederland afsprongen.

kers-transportvliegtuigen, hoewel de landingsbanen nog onder zwaar artillerie- en mortieruur van de Nieuwzeelanders lagen. Sommige toestellen werden getroffen, explodeerden of stortten neer, andere verongelukten na een geslaagde landing alsnog in deze of gene (Duitse) bomtrechter, maar de parachutisten en de vliegtuigen bleven neerkomen. Ondanks de zware verliezen aan mensen en materieel kregen de Duitsers om vijf uur 's middags Maleme in handen. Elke poging het vliegveld bij daglicht te heroveren was bij voorbaat gedoemd te mislukken. De hergroepering van de Nieuwzeelanders kostte zoveel tijd, dat zij pas om half vier 's morgens konden oprukken. In de

duisternis werd man tegen man, meest met handgranaten en bajonetten gestreden. Twee Nieuwzeelanders, luitenant Upham en sergeant Hulme, werden later met het Victoria Cross onderscheiden. Juist toen de aanvallers tot de rand van het vliegveld waren doorgedrongen, brak de nieuwe dag aan en begon de hel van het dagelijkse bombardement: Maleme bleef Duits. Generaal Freyberg had er niet toe kunnen besluiten versterkingen naar Maleme te sturen, daar hij elk ogenblik de Duitse hoofdaanval over zee verwachtte. Dat die uitbleef, was het werk van de *Royal Navy*. De marine die om Kreta opereerde, stond onder opperbevel van admiraal Cunningham, die door de Duitse overmacht in de lucht ge-

over de kruisers 'Dido', 'Ajax' en 'Orion', eveneens vergezeld van 4 torpedojagers.

In de nacht van 20 op 21 mei vonden geen zeegevechten plaats; een groep torpedojagers bombardeerde het vliegveld van het eiland Karpathos (Scarpanto), vijftig mijl ten noordoosten van Kreta. De eenentwintigste 's middags signaleerde een Maryland van de RAF een groep kleine schepen die van Milos naar Kreta koersten. Voordat ze hun doel, Maleme, hadden bereikt, werden ze te middernacht door Glennies flottielje onderschept. Men bleek te doen te hebben met een konvooi van 25 schoeners van 50 à 200 ton, begeleid door de Italiaanse torpedoboot 'Lupo'. Deze werd beschadigd; tussen 0.00 en 3.00 uur werden 10 schoeners tot zinken gebracht; 800 Duitsers vonden de dood of werden in zee geworpen. De schoeners die de dans ontsprongen waren, maakten rechtsomkeert en ook de Britten trokken zich, daar de dag aanbrak en de stuka's elk ogenblik konden opdoemen, naar het zuidwesten terug. Zodra de Duitse admiraal Schuster op Milos het lot van zijn eerste konvooi vernam, gelastte hij het uitvaren van het tweede af, dat een etmaal later op 38 schoeners 4000 man naar Iraklion zou moeten brengen. De prijs die de *Royal Navy* voor dit succes betaalde, was hoog. Op 21 en 22 mei brachten Duitse duikbommenwerpers rond Kreta de kruisers 'Fiji' en 'Gloucester' en de torpedojagers 'Juno' en 'Greyhound' tot zinken; een dag later vernietigden twee dozijn stuka's de torpedojagers 'Kashmir' en 'Kelly'. In de nacht van 23 op 24 mei kregen alle Britse marineschepen bevel de steven naar Alexandrië te wenden voor de nodige bevoorrading.

Op het vliegveld Maleme hadden de Duitsers inmiddels hun vliegtuigwrakken verwijderd en hun bomtrechters gedicht, zodat de aanvoer van troepen en zwaar materieel in volle omvang kon voortgaan. Nachtelijke bom-aanvallen van Marylands van de Zuid-afrikaanse luchtmacht en Blenheims en Wellingtons van de RAF, die van en naar Egypte 1000 km moesten vliegen, haalden weinig uit. Op 24 mei groepeerde generaal Ringel zijn 5e bergjagersdivisie en de parachutisten en luchtlandingstroepen die de eerste landingen hadden overleefd, voor de grote aanval in oostelijke richting. Eerste doelwit was Chania, het tweede Soeda, waarvan de haven van veraf zichtbaar was door de rookwolken die

Na overleg met Londen antwoordde Wavell 's avonds: hoe langer Kreta kon worden gehouden, des te beter. Daarmee werd de beslissing in Freybergs handen gelegd. De volgende ochtend, 27 mei, doorbraken de Duitsers het Chaniafront. De defensie van Soeda kon hoogstens nog een etmaal standhouden. Freyberg beval de evacuatie. De voetreis van de oververmoeide soldaten van de noordkust over het bergachtige binnenland naar de inschepingshaven Sfakia aan de zuidkust werd een martelgang: 50, 60, 70 km lopen over een smalle, abominabel slechte weg onder een strakke hemel waarin de *Luftwaffe* heer en meester was, betekende een *Via Dolorosa*, zoals Freyberg het later in

derhalf uur tijdverlies bleek kostbaar, want het was al daglicht toen men Straat Kasos moest passeren. Daar wachtte de *Luftwaffe* op prooi. Om half zeven werd de torpedojager 'Hereward' getroffen en later tot zinken gebracht. Een andere torpedojager en de kruisers 'Orion' en 'Dido' kregen bomtreffers. Van de 4000 geëvacueerden werden 800 man gedood, gewond of door de vijand opgepikt en gevangen genomen. Deze zware verliezen wierpen de vraag op of de evacuatie moest worden voortgezet dan wel tot capitulatie op Kreta moest worden besloten. Na rijp beraad koos men het eerste. In de tweede evacuatie nacht haalde het smaldeel van admiraal King 6000 man uit Sfakia.

uit brandende transportschepen opstegen. Ringel attackeerde 25 mei 's middags en maakte ondanks Brits-Australische tegenaanvallen vorderingen. De volgende ochtend beseft Freyberg dat de val van Kreta nog maar een kwestie van tijd was. Radiografisch stelde hij Wavell voor de keus: evacueren of doorvechten. Viel de keuze op evacuatie, dan moest het bevel daartoe zonder verwijl worden gegeven, opdat althans een deel van het Kretaleger Egypte zou kunnen bereiken. Achter Wavell de algemene situatie in het Midden-Oosten zodanig, dat elk uur doorvechten telde, dan zou hij, Freyberg, de operaties tot het bittere einde der capitulatie voortzetten.

zijn rapport aan generaal Wavell uitdrukte. De *Royal Navy* schakelde over van aan- op afvoer; 4000 man moesten uit Iraklion weg, 16000 uit Sfakia. In de eerste evacuatie nacht van 28—29 mei verscheen kapitein Arliss met 4 torpedojagers voor Sfakia, loste voedselrantsoenen voor 15.000 man, nam 700 man aan boord en bracht hen zonder incidenten naar Alexandrië. Tegelijkertijd gingen in Iraklion 4000 man aan boord van de 3 kruisers en 6 torpedojagers onder commando van admiraal Rawlings. Om drie uur voer men uit. Om kwart voor vier raakte de torpedojager 'Imperial' onbestuurbaar. Alle opvarenden gingen over op de andere schepen, waarna men de 'Imperial' tot zinken bracht. Het an-

Onderweg naar Alexandrië kreeg de kruiser 'Perth' een bomtreffer. In de derde nacht verschenen de 4 torpedojagers van kapitein Arliss opnieuw en brachten 1500 man van Sfakia naar Alexandrië. Op Wavells bevel vertrok, per vliegboot, ook generaal Freyberg. De vierde evacuatie nacht, van 31 mei op 1 juni, moest de laatste zijn. Admiraal King had opdracht zoveel mogelijk soldaten op zijn schepen te stouwen. Het werden er 4000. Ter beveiliging van de terugreis werden uit Alexandrië nog de kruisers 'Coventry' en 'Calcutta' gezonden, bewapend met zwaar luchtdoelgeschut. Laatstgenoemde werd honderd mijl buitengaats door twee Junkers-88 tot zinken gebracht. De laatste

Generaal-majoor Playfair, Englands officiële geschiedschrijver van (onder meer) de strijd om Kreta, berekent op grond van Duitse gegevens de Duitse verliezen op 2000 doden, 2000 vermisten en 2000 gewonden; driekwart van elke categorie bestond uit parachutisten en stoottroepen. Churchill vermeldt in zijn memoires dat na de oorlog in het gebied van Maleme en de Soedabaai 4000 en bij Rethimnon en Iraklion 1000 Duitse graven werden geteld. De Duitse historicus Zentner becijfert de Duitse verliezen op Kreta op 6580 man, bijna 1000 man meer dan in de gehele Balkanveldtocht tegen Joegoslavië en Griekenland. De *Luftwaffe* verloor 220 vliegtuigen, 148 werden beschadigd.

aan vérgaande speculaties: 'Goering behaalde op Kreta slechts een Pyrrusoverwinning, want de hier gebruikte troepen hadden hem gemakkelijk Cyprus, Irak, Syrië en misschien zelfs Perzië kunnen bezorgen. Deze troepen waren precies het soort dat nodig is om grote weifelende, wankelende gebiedsdelen, waar geen ernstige tegenstand zou zijn ondervonden, onder de voet te lopen. Het was dwaas van hem zulke bijna onmetelijke kansen en onvervangbare strijdkrachten te verspillen in een strijd op leven en dood, vaak van man tegen man, met soldaten van het Britse Imperium.' 'Wat betreft de bezieling en het moreel van de Britse troepen', aldus een Duits rapport

Foto-archief Spaarnestad

Ullstein

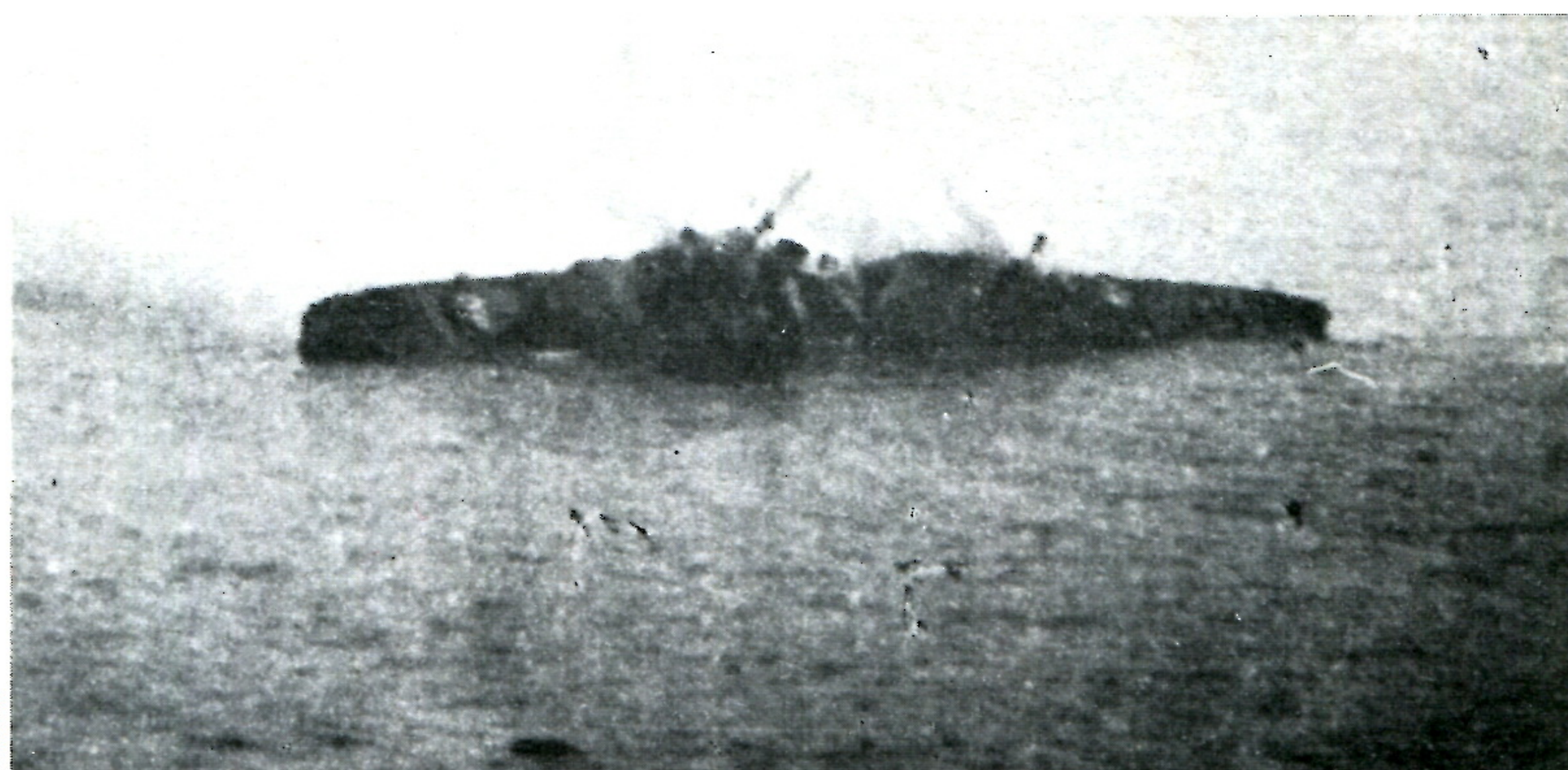
Boven: de Duitse 7e parachutistendivisie, de enige die de Duitsers hadden, werd tijdens de landing op Kreta nagenoeg vernietigd. Tot echte actie was ze niet meer in staat.

Rechtsboven: gevangen genomen Engelsen worden door Duitse parachutisten onderzocht op wapens. Hoewel de Duitsers zware verliezen leden, waren ze duidelijk sterker.

Links: de Duitse luchtlandingsoperatie was goed voorbereid; er werden niet alleen manschappen neergelaten, maar ook voldoende hoeveelheden munitie en wapens.

Rechts: de 'Royal Navy' moest een hoge prijs betalen voor haar successen rondom Kreta. Dit is de ondergang van de 'Gloucester', een van de twee kruisers die verloren gingen.

Ullstein

4000 man bereikten ongedeerd Alexandrië. Haar traditie getrouw had de Britse marine ook ditmaal het leger niet in de steek gelaten. Nu de eindbalans. De verliezen op Kreta waren zwaar. Van de 32.000 Britten, Australiërs en Nieuwzeelanders sneuvelden 2000 man. Naar Egypte geëvacueerd werden 18.000 man, onder wie 1500 gewonden. De resterende 12.000, onder wie 200 gewonden, raakten in krijgsgevangenschap. De Britse marine verloor 1800 doden, 3 kruisers en 4 torpedojagers, terwijl 1 vliegdekschip, 3 slagschepen, 6 kruisers en 7 torpedojagers werden beschadigd. Van 10 tot 31 mei verloor de *Royal Air Force* 7 Wellingtons, 16 middelgrote bommenwerpers en 23 jagers.

Op Kreta behaalden Goerings valschermdjagers hun grootste én laatste triomf. 'Wij wisten niet hoeveel parachutistendivisies de Duitsers bezaten', aldus Churchill na de oorlog. 'Ja, als gevolg van de gebeurtenissen op Kreta troffen wij voor het Engelse thuisfront voorbereidingen voor de komst van vier of vijf van deze stoutmoedige valschermdivisies. Maar in werkelijkheid was de 7e parachutistendivisie de enige die Goering bezat. Deze divisie werd vernietigd in de slag om Kreta. Bijna 5000 van haar dapperste soldaten werden gedood en de gehele opbouw van deze organisatie werd onherstelbaar gebroken. Tot effectief optreden kwam zij nimmer meer.' Churchill waagt zich

over het verhoor van krijgsgevangenen, 'dient te worden vermeld dat zij ondanks de vele tegenslagen in de oorlogvoering hun volledige vertrouwen in Churchill hebben behouden.' Een zin die sir Winston 'uit dankbaarheid jegens die onbekende vrienden' niet verzuimde in zijn memoires te citeren! Hitler trok uit de strijd op Kreta ook een conclusie. Op 17 juli 1941, op een receptie van ridderkruisdragers van het Kretenzer strijdtoneel, zei hij tegen generaal Student: 'Kreta heeft bewezen dat de dagen van de parachutistentroepen voorbij zijn. Het parachutistenwapen is geheel een verrassingswapen. Die verrassing is er inmiddels niet meer bij.'

DE JAS VAN DE KONING

George II, koning van Griekenland, aanschouwde de invasie van Kreta, het enige niet-bezette deel van zijn koninkrijk, vanuit een huis in Mournies, ten zuiden van Chania, vlak bij de Witte Bergen. Het huis werd bewaakt door een Nieuwzeelands peloton onder commando van tweede luitenant Winton Ryan. Toen de parachutisten begonnen neer te dalen, realiseerde men zich dat Chania niet zo'n gezonde plek was, zeker niet voor de Griekse koning, wiens gevangenneming de nazi's een prachtig propagandaverhaal en een nuttige

Ryan en zijn mannen beantwoordden dat echter zo hevig, dat de Duitsers, wetend in de minderheid te zijn, snel verdwenen. Nog drie vliegtuigen losten hun parachutisten, maar de Duitsers zagen het kleine groepje over het hoofd of waren niet geïnteresseerd. Het enige werkelijke gevaar dat de koning tijdens zijn tocht liep, kwam niet van de vijand, maar van vrienden. Een groepje Grieken opende het vuur toen het gezelschap naderde. 'Hé daar, niet schieten, wij zijn Grieken!' riep prins Peter.

'Duitsers spreken ook Grieks en dragen Griekse uniformen', luidde het antwoord. Het schieten ging nog enkele minuten door. Pas toen realiseerden de aanvallers zich dat er niet werd teruggeschoten en staakten ze het vuren. De tocht bleef gevaarlijk. Het gezelschap moest zich herhaaldelijk plat op de grond werpen om in het struikgewas dekking te zoeken. Duitse vliegtuigen scheerden zo laag over, dat de gezichten van de piloot en de boordschutter duidelijk zichtbaar waren. Als de Duitsers werkelijk goed hadden gekeken,

Foto-archief Spaarnestad

gijzelaar zou opleveren. Kolonel Blunt, de Britse militaire attaché in Athene, die over 's konings veiligheid moest waken, besloot daarom dat de vorst het land moest verlaten. Het was ongeveer half tien in de ochtend toen het gezelschap de heuvels aan de voet van de Witte Bergen beklom. Het bestond uit 34 mensen, met inbegrip van de Nieuwzeelandsers. Premier Emmanouel Tsouderos, Varvaresos, de gouverneur van de Bank van Griekenland, en prins Peter, neef van de koning, maakten eveneens deel uit van de groep. Men was nog maar net op weg toen er een twaalfstal parachutisten landde dat onmiddellijk het vuur opende.

Koning George van Griekenland (rechts) met een paar van de Nieuwzeelandsers die met hem de bergen bij Chania introkken. Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak, had George al een bewogen loopbaan achter de rug. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd hij, als Duitsgezind, gepasseerd toen zijn vader afstand deed van de troon. Toen de oude koning in 1920 opnieuw de troon besteeg, werd George kroonprins en in 1922 koning. In 1923 trad hij af, omdat de Grieken kozen voor de republiek; in 1935 keerde hij terug, omdat het volk toen in een plebisciet koos voor herstel van de monarchie.

hadden ze kunnen zien dat er belangrijke personen bij het gezelschap waren. De koning was namelijk gekleed in het uniform van een Griekse generaal, dat schitterde van het goudgalon en de medailles. Op een gegeven moment verzamelde Ryan daarom al zijn moed. 'Zoudt u misschien uw jas willen uittrekken, Majesteit?', vroeg hij. 'Ik ben bang dat u nogal in de gaten loopt.' 'Natuurlijk', antwoordde de koning en deed wat hem was gevraagd.

(Uit: 'Airborne Invasion' door John Hetherington, London W.C. 1.)

DE OOGST VAN EEN JAAR

DRS. R. L. SCHUURSMA

Hitlers soldaten stonden nu van het uiterste noorden van Noorwegen tot op Kreta en van de grens van de Sowjetunie tot aan de Pyreneeën. Zijn duikboten joegen op de Atlantische Oceaan op konvooien. Zijn vliegtuigen bombardeerden Engeland en Malta, en zijn tanks opereerden in Noord-Afrika. Op alle fronten, vrijwel alle fronten, was Hitlers voornaamste vijand, Engeland, teruggedrongen. Had het nog kansen? Churchill mocht bij zijn ambtsaanvaarding als premier hebben verklaard dat hij maar één doel had: *victory*, maar deze term leek beter te passen bij de Duitse prestaties. In iets meer dan een jaar tijd hadden Hitlers legers hun intocht gehouden in Oslo, Amsterdam, Brussel, Parijs, Belgrado en Athene. Naar zijn mening scheidden hoogstens een paar maanden hem van de intocht in Moskou. Voordat het zover was, had juist de Balkan Hitler de nodige hoofdbreken gekost. De gebeurtenissen in Zuidoost-Europa in het afgelopen jaar hadden bovendien bewezen dat hij weliswaar vrijwel iedereen en alles, goedschiks of kwaadschiks, naar zijn hand kon zetten, maar dat ook factoren buiten zijn bereik geducht in de ontwikkelingen meespeelden. Het geval-Roemenië kan als bewijs dienen voor deze stelling. Duitsland had kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog het niet-aanvalsverdrag met de Sowjetunie gesloten, maar de zo dringend gewenste rust in Oost-Europa daarmee niet kunnen kopen. Terwijl het zich gereedmaakte voor de strijd in het Westen, viel de Sowjetunie Finland aan. Vervolgens werden de Baltische landen geannexeerd en tenslotte moest Roemenië Bessarabië en Noord-Boekowina aan zijn machtige buurland afstaan. Dit was het begin van een reeks gebeurtenissen die Hitler moeilijk had kunnen voorzien en die niettemin in sterke mate zijn beleid bepaalden, tot hij — een jaar later — het initiatief weer geheel aan zich trok door met de Sowjetunie de strijd aan te binden. De onttakeling van Roemenië was begonnen in juni 1940. Na de eerste gebiedsafstand begonnen ook de andere burenen — vooral Hongarije — heftig te krakelen, zodat Von Ribbentrop moest ingrijpen door op de bekende grove en arrogante wijze een scheidsrechterlijke uitspraak te doen. Op 30 augustus 1940 wees hij geheel Zevenburgen aan Hongarije toe. Bulgarije regelde zijn affaires zelf door het afpakken van de Dobroedsja. Berlijn had geen bezwaren, te meer niet daar het een gevaarlijk Russisch initiatief had kunnen

In nog geen jaar tijd kreeg de Balkan door het optreden van Duitsland, Italië en een aantal As-gezinde Balkanmogendheden een geheel ander aanzien. Joegoslavië verdween praktisch van de kaart; Roemenië werd gedwongen een groot deel van zijn grondgebied af te staan aan zijn buurlanden; Griekenland werd door de Duitsers bezet.

omzetten in een stevige greep op een groot deel van Zuidoost-Europa. Zelfs Roemenië, dat weinig reden had om Duitsland dankbaar te zijn, schikte zich nu gewillig naar Hitlers wensen. De Duitsgezinde Antonescu werd er dictator; een complete Duitse pantserdivisie betrok de wacht bij de olievelden. Inmiddels was de vriendschap tussen Moskou en Berlijn niet bepaald groter geworden. Vooral toen Duitsland in september 1940 zijn verbond met Italië uitbreidde tot Japan en de Russen zich zeer bezorgd gingen maken over omsingeling, werd de verhouding gespannen. Een bezoek van Molotow aan Berlijn (november 1940) leidde niet tot verbetering, zeker niet toen bleek dat de Sow-

verklaard aan Griekenland. Enkele dagen later was het al duidelijk dat de Italiaanse troepen het moesten afleggen tegen het Griekse leger. Bovendien waren op Kreta Britse eenheden ten tonele verschenen. Dank zij de stupide zet van Mussolini waren de Roemeense olievelden — troetelkinderen van Hitler — binnen het bereik gekomen van Churchills vliegtuigen en was de fraaie flankdekking in rook vervlogen. Toen het in Berlijn duidelijk werd dat Mussolini op zijn best in staat was tot stabilisatie van het front in Albanië, gaf Hitler bevel tot het opstellen van operatie *Marita* tegen Griekenland. Zijn generaals waren al bezig met de plannen voor *Barbarossa*, de aanval op de Sowjetunie. De

van de zo zorgvuldig opgebouwde 'vriendschap' met prins Paul en diens regering. In alle haast werd het oorlogsplan tegen Griekenland, dat inmiddels al ten koste van operatie *Barbarossa* was verlaat, uitgebreid met een offensief tegen Joegoslavië. Binnen drie weken capituleerden de legers van de beide Balkanstaten. De verovering van Kreta in mei 1941 was de slotacte van Hitlers laatste geslaagde *Blitzkrieg*.

In een jaar tijd en met een minimum aan militaire inspanningen had hij ook Zuidoost-Europa aan zijn wil onderworpen. Van Russische invloed was er niets meer te bespeuren. De Britten waren er weggevaagd en Kreta was geen uitgangspunt meer voor

Ongetwijfeld maakte de misdaad van Mussolini en Hitler, die Griekenland onder de voet liepen, evenals onze poging ons tegen hun tirannie te verzetten en aan hun klauwen te ontrukken, wat wij konden, diepe indruk op het volk der Verenigde Staten en in de eerste plaats op de grote figuur die het leidde. Op dat ogenblik voerde ik een bewogen telegramwisseling met de president. 'Met betrekking tot de gebeurtenissen in het oostelijke Middellandse Zeegebied', zei hij, 'sta ik op het volgende standpunt: In Griekenland hebt ge niet alleen heldhaftig, maar ook uiterst nuttig werk gedaan. Het terreinverlies wordt ruimschoots goedge maakt nu de Duitsers een enorme hoeveelheid troepen moesten concentreren en diensgevolge enorme verliezen aan mensen en materiaal leden. Na alle troepen en wapenen die ge maar kondt missen, naar Griekenland gestuurd te hebben, hebt ge een volkomen gerechtvaardigde verdragingsstrijd geleverd, hetgeen ge zult blijven doen in andere gedeelten van het oostelijk Middellandse Zeegebied met inbegrip van Afrika en het Nabije Oosten. Bovendien, als het nodig wordt u nog verder terug te trekken, zal dat geschieden in het kader van het plan om de Britse verbindingen in dit oorlogsstadium te bekorten, die van de As aanzienlijk langer te maken en de vijand te dwingen grote hoeveelheden manschappen en wapenen te verspillen. Het vervult mij met voldoening dat zowel hier als in Engeland de mening veld wint dat ge, zelfs indien ge u verder in het oostelijke Middellandse Zeegebied moet terugtrekken, geen grote débâcle of belangrijke overgave zult

EN DIT ZEI CHURCHILL

toelaten, terwijl de oorlog te zijner tijd gewonnen zal worden omdat ge in laatste instantie de heerschappij ter zee op de Indische en Atlantische Oceaan bezit.'

Mijn antwoord vindt men wellicht minder sympathiek dan dit edelmoedige telegram verdiende. Door de omstandigheden bevond ik mij in zo'n grote spanning, en ook was ik mij zozeer bewust van de gevoelens die in de Verenigde Staten bestonden, dat ik op de toekomst vooruitliep:

Former Naval Person aan president Roosevelt

4 mei 1941

In uw vriendschappelijke boodschap geeft ge mij de verzekering dat geen tijdelijke tegenslagen, hoe ernstig ook, verandering kunnen brengen in uw vaste voornemen ons te steunen totdat wij de eindoverwinning hebben behaald. (...)

Wij moeten er niet ál te zeker van zijn dat de gevolgen van een eventueel verlies van Egypte en het Midden-Oosten niet ernstig zouden zijn. De risico's die wij op de Atlantische en de Grote Oceaan lopen, zouden er ernstig door toenemen, terwijl de oorlog er naar alle waarschijnlijkheid langer door zou duren. (...) Wij zullen doorvechten wat er ook gebeuren moge, doch wil niet vergeten dat Spanje, Vichy, Turkije en Japan hun houding waarschijnlijk definitief zullen bepalen naar gelang van het resultaat van de strijd in dit oorlogsgebied. Ik kan het er niet mee eens zijn dat het verlies van Egypte en het Midden-Oosten slechts een

voorspel zou zijn van een met succes bekroonde, langdurige oorlog op de oceanen. Als heel Europa, het grootste deel van Azië en Afrika (...) onderdeel van de Asgroep zouden worden, zou een oorlog tegen deze machtige groepering, gevoerd door de Britse eilanden, de Verenigde Staten, Canada en Australië met zijn omliggende gebieden (Australazië), een harde, langdurige en sombere onderneming zijn. Daarom zou, als ge niet thans of zeer binnenkort nog meer vooruitgeschoven posities kunt innemen, in dit geweldige wereldgebeuren de schaal wel eens aanzienlijk in ons nadeel kunnen doorslaan. Mr. President, ik heb de overtuiging dat ge mij niet zult misverstaan als ik u mijn gedachten openhartig blootleg. Het enige beslissende tegenwicht tegenover het toenemende pessimisme in Turkije, het Nabije Oosten en Spanje zie ik hierin, dat de Verenigde Staten zich onverwijd als belligerente mogendheid aan onze zijde zouden scharen. Zo dit mogelijk ware, lijkt het mij vrijwel zeker dat wij ons in de Middellandse Zee staande zouden kunnen houden totdat de macht van uw wapenen ons de slag zal doen winnen.

Wij zijn vastbesloten voor Egypte (...) tot de laatste centimeter te vechten. Ter wille daarvan lopen wij uitermate grote risico's en ik voor mij geloof dat wij het zullen winnen. (...) Ik bezweer u echter, Mr. President, de ernst van de eventuele gevolgen van een ineenstorting in het Midden-Oosten niet te onderschatten. In deze oorlog is elke paal een eindpaal en hoeveel gaan wij er nog verliezen?

(Uit: 'Churchills memoires over de Tweede Wereldoorlog', Amsterdam-Brussel 1963.)

jetunie een stevige invloed in de Balkan wensde. Op vrijwel hetzelfde moment rondde Duitsland de eerste fase van zijn activiteiten in Zuidoost-Europa af door Hongarije, Roemenië en Slowakije toe te laten tot het Pact van Drie. Zonder één schot van zijn kant was een flankdekking ontstaan voor oorlog tegen de Sowjetunie.

Nu was het Mussolini, die Hitler voor verrassingen stelde. Op de terugreis van een mislukte poging om Franco en Pétain te winnen voor actieve medewerking aan een coalitie tegen de Engelsen in en rond de Middellandse Zee, mocht Hitler op 28 oktober 1940 in Florence vernemen dat zijn confrater op eigen houtje de oorlog had

expeditie naar Athene zou wat dat betreft wel enig oponthoud geven, maar veel belang hechtte Hitler daar kennelijk niet aan. Het was intussen maart 1941 geworden. Terwijl de eerste Britse eenheden in Griekenland werden ontscheept, trokken Duitse troepen Bulgarije binnen, dat nu door vriendschapsbanden hecht met Berlijn verbonden was. Enkele weken later, op 25 maart 1941, trad Joegoslavië toe tot het Pact van Drie. Met uitzondering van Griekenland was Zuidoost-Europa in de greep van het Derde Rijk. Twee dagen daarna maakten Hitlers paladijnen een van de hevigste woedeaanvallen uit het leven van de Führer mee: een staatsgreep in Belgrado betekende het eind

bombardementen op het Roemeense oliegebied. Eindelijk was het zover, dat Hitler het sein kon geven voor operatie *Barbarossa* en dat de Duitse legers een begin konden maken met de uitvoering van het plan dat hij al in *Mein Kampf* wereldkundig had gemaakt: de schepping van *Lebensraum* voor het *Herrenvolk*. Maar ook nu beheerste hij niet het hele spel: in zijn rug bleef de dreiging van Engeland, vóór zich had hij de kwade kans dat de Russische buit niet voor de winter binnen zou zijn. Toch zette het Duitse oorlogsapparaat zich in beweging, op weg naar Moskou. Dat gebeurde op de dag waarop Napoleon 129 jaar tevoren Rusland binnentrok.